

Elina Hokkanen & Ilona Tolmunen

TUNNE OIKEUTESI!
Seksuaaliterveyttä yläkouluikäisille

Opinnäytetyö
Sairaanhoitajakoulutus

Marraskuu 2016

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä
Tekijä(t) Elina Hokkanen & Ilona Tolmunen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Hoitotyön koulutusohjelma, Sairaanhoitaja
Nimeke TUNNE OIKEUTESI! – Seksuaaliterveyttä yläkouluikäisille	
Tiivistelmä Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa seksuaaliterveysesite yläkouluikäisille. Tavoitteenamme on kasvattaa yläkouluikäisten tietämystä heidän seksuaalioikeuksistaan sekä seksuaalisuutta loukkaavasta häirinnästä ja väkivallasta. Tämän myötä toivomme, että pystymme seksuaaliterveysesitteen avulla ehkäisemään yläkouluikäisten seksuaalisuutta loukkaavaa häirintää ja väkivaltaa. Henkilökohtaisena tavoitteenamme oli kasvattaa omaa tietämystä seksuaaliterveydestä sekä oppia kehittämään tuote tietylle kohderyhmälle. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Mikkelin ammattikorkeakoulu, jolla ilmeni tarve seksuaaliterveysesitteelle, jota voi käyttää seksuaaliterveyden teemapäivillä koululla opetuksen apuna. Teimme esitteen tuotekehitysprosessina. Tuotos on paperinen esite, joka voidaan jakaa teemapäiviin osallistuneille omaksi. Käytimme samaa teoretietoa esitteessä, mitä opinnäytetyössäkin käytimme. Visuaalisen suunnittelun ja toteutuksen esitteelle teki graafisen suunnittelun opiskelija toisesta ammattikorkeakoulusta. Ideointivaiheessa saimme apua koulumme opettajalta, jolta saimme aiheen opinnäytetyöhömme. Aiheen valinnan jälkeen aloimme työstämään opinnäytetyötä ja esitettä. Luonnosteluvaiheessa opinnäytetyön ohjaajan kanssa mietimme esitteen tärkeimmät aihealueet ja esitteen toteuttamistavan. Lähteinä käytimme tieteellisiä julkaisuja, jotka olivat enintään kymmenen vuotta vanhoja. Kehittelyssä jouduimme karsimaan osan aiheista pois ja muokkaamaan esitettä tiivistetymppään ja selkeämpään suuntaan. Viimeistelyssä muokkasimme sisällön yksityiskohtia ja esitteen ulkonäköä. Esitteestä on hyötyä yläkouluikäisille, koska se lisää heidän tietouttaan seksuaalioikeuksista sekä seksuaalisuutta loukkaavasta häirinnästä ja väkivallasta. Esite kertoo myös miten nuori voi välttää tilanteita, joissa on mahdollista joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Esitteestä tulee olemaan konkreettista hyötyä, mikäli pystymme ehkäisemään yhdenkin seksuaalisuutta loukkaavan häirintä- tai väkivaltatapauksen. Esite antaa näin turvataitoja nuorille. Jatkokehitysehdotuksena voisi olla esitteen pohjalta kehitetty nettisivu, jossa kerrotaan tarkemmin ja laajemmin seksuaaliterveydestä nuorille.	
Asiasanat (avainsanat) seksuaalinen häirintä, seksuaalinen väkivalta, seksuaalioikeudet, seksuaaliterveys, nuoret	
Sivumäärä 34 sivua, 50 liitteineen	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä) 3 liitettä	
Ohjaavan opettajan nimi Tiina Lybeck	Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin ammattikorkeakoulu

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis
Author(s) Elina Hokkanen & Ilona Tolmunen	Degree programme and option Degree programme of Nursing, Nurse
Name of the bachelor's thesis Know your rights – sexual health for secondary school students	
Abstract <p>The purpose of our bachelor's thesis was to produce a sexual health brochure for secondary school students. Our goal was to educate secondary school students on sexual rights as well as sexual harassment and violence. We hope that the brochure will help secondary school students to avoid sexual harassment and violence. Our personal goal was to gain more knowledge of sexual health and learn how to develop a product for a certain target group.</p> <p>There was a need in Mikkeli University of Applied Sciences for a brochure about sexual health which would be on used sexual health theme days in the school as a teaching aid. We produced the brochure as a product development process. We made a paper brochure which can be handed out to the participants of the theme days. The visual design and execution was made by a graphic design student from another faculty.</p> <p>Our teacher helped us to choose the topic of the bachelor's thesis which was the basis for the product development and the brochure. With our teacher we considered the most important topics for the brochure as well as the execution. During the development process we had to cut some of the topics and make the brochure more compact. In the final stage we edited the details.</p> <p>The brochure will be useful for secondary school students, as it increases their awareness of sexual rights and sexual harassment and violence. The brochure also explains how an adolescent can avoid situations where it is possible to be the victim of sexual abuse. We also propose a web site which further explains sexual health to young people.</p>	
Subject headings, (keywords) sexual harassment, sexual violence, sexual rights, sexual rights, secondary school students	
Pages 34 pages, with appendices 50	Language Finnish
Remarks, notes on appendices 3 appendices	
Tutor Tiina Lybeck	Bachelor's thesis assigned by Mikkeli University of Applied Sciences

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS.....	2
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	2
4	SEKSUAALIOIKEUKSIA LOUKKAAVA TOIMINTA	2
4.1	Seksuaalisuutta loukkaava häirintä ja väkivalta	2
4.2	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	5
4.3	Grooming.....	7
4.4	Sextortion ja Sexting.....	8
4.5	Vastikkeellinen seksi	9
5	YLÄKOULUIKÄISTEN SEKSUAALINEN KASVU JA KEHITYS	10
5.1	Seksuaalisuuden portaat.....	11
5.2	Sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin kehittyminen.....	12
6	SEKSUAALITERVEYDEN EDISTÄMINEN	13
6.1	Seksuaalioikeudet	14
6.2	Seksuaaliterveyden edistämisen osa-alueet	15
6.3	Seksuaalikasvatus	16
6.4	Yläkouluikäisten seksuaalikasvatus koulussa.....	18
7	TUOTEKEHITYSPROSESSI	20
7.1	Kehittämistarpeiden tunnistaminen	20
7.2	Ideavaihe.....	21
7.3	Tuotteen luonnostelu	21
7.4	Tuotteen kehittäminen	22
7.5	Tuotteen viimeistely	24
8	POHDINTA	24
8.1	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	26
8.2	Oma oppiminen ja jatkokehitysehdotukset.....	27
	LÄHTEET	29

LIITTEET

- 1 Kirjallisuuskatsaus
- 2 Lainsäädäntö
- 3 Seksuaaliterveysesite

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on yläkouluikäisten eli 13–15-vuotiaiden seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus elää vapaata elämää ilman häirintää, väkivaltaa ja hyväksikäyttöä (Aaltonen 2012). Nuoriin kohdistuvissa ja nuorten tekemissä rikoksissa viranomaisten tietoon tulee vain murto-osa teoista. Vuonna 2008 tehdyn lapsiuhrituskimuksen perusteella tiedetään, että lapsiin ja nuoriin kohdistuu Suomessa enemmän väkivaltaa kuin aikuisiin (Fagerlund ym. 2013). Nuorille seksuaalinen häirintä ja väkivalta ovat arkea, sillä jopa noin 60 % 8.- ja 9.-luokkalaisista tytöistä ja noin 40 % pojista on kokenut seksuaalista häirintää. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 153 - 154).

Yläkouluikäisen nuoren tulee saada tietoa oman kasvun ja kehityksen tueksi. Terveystiedon opetuksessa tulee käsitellä seurustelua, intiimisuhteita, seksiä sekä seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014–2020 yhtenä tavoitteena on, että koulun seksuaaliopetus sisältää seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan tunnistamista ja ehkäisyä. Seksologia ja seksuaaliterveys sisältyvät muun muassa kättilöiden, sairaanhoitajien ja terveydenhoitajien tutkintoihin. Useimmissa sairaanhoitopiireissä on järjestetty seksuaalisesta väkivallasta koulutuksia. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 38 - 40.)

Valitsimme seksuaalisen häirinnän ja väkivallan aiheeksi, koska se on meidän mielestä kiinnostava, ajankohtainen ja tärkeä. Opinnäytetyömme idean saimme Mikkelin ammattikorkeakoulun hoitotyön opettajalta. Toimeksiantajamme sekä yhteistyökumppanimme on Mikkelin ammattikorkeakoulu, joka on toivonut yläkouluikäisille nuorille suunnattua esitettä liittyen seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan seksuaaliterveyspäiville. Olemme molemmat kiinnostuneita edistämään lasten ja nuorten seksuaaliterveyttä. Opinnäytetyömme avulla perehdymme aiheeseemme ja kasvatamme omaa tietämystämme siitä.

2 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Mikkelin ammattikorkeakoulu. Koulumme sairaanhoitajaopiskelijat voivat hyödyntää tuottamaamme seksuaalikasvatusmateriaalia pitäessään teemapäivää 8.- ja 9.-luokkalaisille. Savonniemen kampuksella järjestetään seksuaaliterveyttä käsittelevä teemapäivä, jossa sairaanhoitajaopiskelijat suunnittelevat erilaisia seksuaaliterveyden rasteja ja tuottamaamme materiaalia voidaan käyttää tällöin opetusmateriaalina. Jokaisella rastilla käsitellään tiettyä aihetta liittyen seksuaaliterveyteen. Osallistujat jaetaan pieniin ryhmiin, joissa he kiertävät läpi jokaisen rastin.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa yläasteikäisille esite seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta. Tavoitteenamme on esitteen avulla saada nuorille tietoon erilaisia seksuaalisen häirinnän ja väkivallan muotoja. Toivomme, että voimme seksuaaliterveysesitteen avulla vähentää seksuaalista häirintää ja väkivaltaa. Esite antaa nuorille turvataitoja, miten voi välttyä seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Haluamme nuorten oppivan, millaisia seurauksia seksuaalisella häirinnällä ja väkivallalla voi uhrille olla ja miten uhri voi saada siihen apua. Opinnäytetyömme avulla nuorten tietoisuus omista seksuaalioikeuksistaan lisääntyy.

4 SEKSUAALIOIKEUKSIA LOUKKAAVA TOIMINTA

Seksuaalirikokset kuuluvat rikoksiin, jotka loukkaavat yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Alaikäisillä on erityinen laintasoinen suoja (suojaikärajat 18 ja 16 vuotta), joilla suojataan lasten psyykkistä ja fyysistä kehitystä, sillä nuoruudessa koettu seksuaalinen väkivalta aiheuttaa jo itsessään erityisen vakavia seurauksia. Kun seksuaalioikeuksien rajat on rikottu, kohoo riski joutua uudestaan hyväksikäytetyksi tai muunlaisen kaltainkohtelun uhriksi. Traumatisoiva kokemus voi alentaa nuoren kykyä tunnistaa uhkaavia tilanteita. (Aaltonen 2012.)

4.1 Seksuaalisuutta loukkaava häirintä ja väkivalta

Seksuaalisuutta loukkaavalla häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sanallista, fyysistä tai sanatonta, luonteeltaan ei-toivottua seksuaalista käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan toisen henkilön fyysistä tai henkistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, halventava ja ahdistava ilmapiiri. Seksuaalisuutta loukkaava häirintä voi ilmetä muun muassa seksuaalisesti vihjailevin elein tai ilmein. Härskit puheet ja kaksimielliset vitsit, vartaloa ja pukeutumista koskevat huomautukset, seksuaalisesti värityneet aineistot, sähköpostit tai puhelinsoitot ja seksuaalista kanssakäymistä koskevat ehdotukset liittyvät seksuaaliseen häirintään. (Työterveyslaitos 2014.) Seksuaalisuutta loukkaavalle häirinnälle alttiimpia ovat huonolla itsetunnolla ja vähäisillä sosiaalisuhteilla varustetut nuoret. Sosioemotionaalisten taitojen harjoittaminen voi ehkäistä seksuaalisuutta loukkaavaa häirintää ja väkivaltaa. (Mitchell ym. 2013.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton kiusaamiskyselyn 2009 mukaan yläkoululaisista tytöistä 12 % ja pojista 11 % koki viikoittaista sanallista seksuaalisuutta loukkaavaa häirintää koulussa. Kerran kuussa tai harvemmin häirittiin tytöistä 40 % ja pojista 27 %. Fyysistä häirintää koki tytöistä 23 % kerran kuussa tai harvemmin sekä myös pojista 13 % kerran kuussa tai harvemmin. Seksuaalisuutta loukkaava häirintä näyttäisi olevan yhtä yleistä kuin koulukiusaaminen ja se on usein yhteydessä muuhun kiusaamiseen (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015).

Suomessa tehtyjen tutkimuksien mukaan teini-ikäisistä tytöistä 15–20 % on joutunut häirinnän kohteeksi internetissä selvästi heitä vanhemman ihmisen toimesta. Helsingin virtuaalisen lähipoliisiryhmän ja Pelastakaa Lapset ry:n tekemän selvityksen perusteella saadaan vahvoja viitteitä siitä, että verkossa tapahtuva alaikäisen seksuaalinen hyväksikäyttö on luultua suurempi ongelma. Uhrit tuntevat suurta häpeää ja syyllisyyttä, mikä estää heitä tuomasta asiasta julki. Kyselytutkimuksen mukaan vain 10 % kyselyyn vastanneista ja seksuaalisuutta loukkaavan häirinnän kohteeksi joutuneista alaikäisistä kertoi asiasta poliisille. (Lasten kokema seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä 2011.)

Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta on teko, jolla loukataan tai vahingoitetaan toisen ihmisen seksuaalisuutta ilman toisen osapuolen suostumusta tai lupaa (Vilkkä 2012, 184 - 185). Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tekoa, jossa tavoitteena on seksuaalinen kiihotus tai tyydytys, mutta se ei edellytä sukupuoliyhteyttä. Sukupuoliyhteydellä tar-

koitetaan joko sukupuolielimestä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Tällaiseksi katsotaan kaikenlainen sukupuolielimestä tehtävä kehoon tunkeutuminen, myös esimerkiksi esineillä tehtävä tunkeutuminen. Tekoa ei katsota sukupuoliyhteydeksi, mikäli se ei ole seksuaalinen. (Laki24.fi.)

Seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan muotoja ovat raiskaus, intiimien kehon osien pahoinpitely, seksuaalinen koskettelu vastoin toisen tahtoa, seksuaalinen ahdistelu tai muu teko, joka loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Lounais-Suomen mielenterveysseura 2015). Väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toinen ryhtymään seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi, joka samalla loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaaliseen tekoon pakottamisesta tuomitaan myös, jos tekijä käyttää hyväkseen toisen tiedottomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai tahdon ilmaisemisen kyvyttömyyttä, joiden takia hän on kykenemätön puolustamaan itseään ja saa hänet ryhtymään seksuaaliseen tekoon, joka loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. (Ojala 2014, 166 - 167.)

Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja integriteetin loukkaus, joka voi traumatisoida uhria sekä aiheuttaa voimakasta häpeää. Seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan sisältyy yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostaminen/pakottaminen tai kehon intiimialueiden koskettelu vasten tahtoa. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 153.) Väkivaltaa voi esiintyä kaikenlaisissa ihmissuhteissa iästä, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, suhteen muodosta tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Seksuaalisuutta tai sukupuolta loukkaavaan väkivaltaan liittyvät usein lähisuhde- ja parisuhdeväkivalta. Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta voi aiheuttaa uhrille mielenterveysongelmia tai hänelle voi ilmentyä erilaisia psyykkisiä tai somaattisia oireita, esimerkiksi masennusta ja itsetuhoisuutta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Peruskoulun 8.- ja 9. luokkalaisista tytöistä yli viidesosa on kokenut jotain edellä mainituista. Seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan kohteeksi joutuneet nuoret eivät usein tunnista väkivaltaa eivätkä uskalla kertoa kokemuksestaan kenellekään. Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöihin kuuluvat nuoret arvelevat, ettei seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan kokemisen kertominen johtaisi toimenpiteisiin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 154.)

4.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön suojaikäraja on yleisesti 16 vuotta. Valtion velvollisuus on suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä, joka perustuu muun muassa ihmisoikeussopimuksiin. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lapsia kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. (Hinkkanen 2009.)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tarkoittaa sitä, että:

- 1) hyväksikäyttäjä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa tai
- 2) hyväksikäyttäjä koskettelee tai muulla tavoin tekee seksuaalisen teon alle kuusitoista vuotiaalle lapselle ja se vahingoittaa hänen kehitystään. (Hinkkanen 2009.)

Suojaikärajan ollessa 16 vuotta, tarkoituksena on ehkäistä ikäeroon perustuva lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Lain lähtökohtana on, että vanhempien ihmisten lapsiin kohdistamat seksuaaliset teot ovat lapsille vahingollisia, koska lapset eivät kykene arvioimaan tasavertaisista lähtökohdista varhaisen sukupuolisen suhteen olevan heille mahdollisesti vahingollista. Vastuu teosta on aina vanhemmalla osapuolella. Lailla suojataan lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja turvataan heille mahdollisuus tasapainoiseen kehitykseen. (Hinkkanen 2009.)

Suojaikäraja on 18 vuotta, jos vanhempi osapuoli asuu samassa taloudessa, on lapsen vanhempi tai vanhemman asemassa rinnastettava aikuinen. Tämä suojaikäraja ylittyy, kun vanhempi osapuoli on auktoriteettiasemassa nuoreen nähden, esimerkiksi opettaja tai leirinohjaaja. Seksuaaliselta hyväksikäytöltä suojataan esimerkiksi henkilöä, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt sairauden tai vammaisuuden vuoksi tai on esimerkiksi hoidettavissa sairaalassa/laitoksessa. Hyväksikäytön toteutuminen ei edellytä pakottamista, vaan se voi tapahtua vastustuksetta, joka on myös rangaistava teko. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.)

Rikollisoikeudellinen vastuuikäraja on 15 vuotta Suomessa. Alle 15-vuotiasta rikoksentekijää kohtaan voidaan kohdistaa lastensuojelutoimia. Rikoksentekijä voi joutua mak-

samaan vahingot, jotka hän on aiheuttanut rikoksella. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määritelmä (Liite 2) sulkee pois kuitenkin tapaukset, joissa molempien osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurempaa eroa eikä se loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Käypä hoito –suositus 2013).

Vuonna 2008 tehdyn suomalaisen kyselytutkimuksen perusteella 8-9 %:lla 9. luokkalaisista on ollut omien sanojensa mukaan seksuaalisia kokemuksia vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa. Suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa suurin osa hyväksikäytöstä kohdistuu teini-ikäisiin tyttöihin ja nuoremman lapsen hyväksikäyttö on harvinaisempaa. Tutkimuksen mukaan myös hyväksikäytön vakavuus on lieventynyt: painopiste on siirtynyt kontaktia sisältävistä kokemuksista ehdotuksiin. Perheen sisäinen hyväksikäyttö on harvinaista, jota 9. luokkalaisista tytöistä 0,3 % ilmoitti sitä kokeneensa. Vanhempien alkoholiongelmien on havaittu olevan yhteydessä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Käypä hoito –suositus 2013.)

Poliisiammattikorkeakoulu toteutti lapsiuhritutkimuksen vuonna 2008, jonka mukaan 3 % yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja 1 % pojista ilmoitti olleensa yhdynnässä vähintään viisi vuotta vanhemman aikuisen kanssa (Hinkkanen 2009). Poliisiviranomaisten mukaan 13–15-vuotiaat lapset päätyvät yleisimmin seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi internetissä. Murrosiässä olevat 13–15-vuotiaat ovat uteliaita sekä aktiivisia netinkäyttäjiä, jotka kapinoivat omia vanhempiaan vastaan, jolloin he ovat oiva kohderyhmä hyväksikäyttäjille (Saarinen 2015). Terveystieteiden ja hyvinvointilaitoksen vuonna 2015 teettämän kyselyn mukaan peruskoulun 8.- ja 9. luokkalaisista häiritsevää seksuaalista ahdistelua puhelimitse tai internetissä on kokenut toistuvasti 4 % ja joskus 15 % nuorista.

Pedofilia eli lapsikohteinen seksuaalihäiriö on yksi sukupuolisista häiriöistä, jossa joko aikuisella henkilöllä tai yli 16-vuotiaalla nuorella on pakonomaisia seksuaalisia haluja alle 13-vuotiaaseen lapseen. Sekä tytöt että pojat voivat olla seksuaalisen halun kohteena, mutta tyttöihin kohdistuva pedofilia on yleisempää. Pedofiilinen käytös voi vaihdella lapsen riisumisesta tai katsomisesta itsetyydytykseen, kun lapsi on läsnä. Se voi olla myös lapsen koskettelua ja hyväilyä sekä sormien, esineiden tai peniksen työntämistä lapsen suuhun, emättimeen tai peräaukkoon. Pedofiileillä on tapana perustella käytöstään sekä itselle että lapselle vedoten seksuaalikasvatukseen tai lapsen aloittamaan viettelevyyteen. (Terveyskirjasto 2015.) Yksittäinen pedofiilinen tapah-

tuma ei tarkoita välttämättä diagnoosin edellyttämää pysyvää tai vallitsevaa taipumusta varsinkin, jos kyseessä on nuoruusikäinen tekijä. Pedofilian yksi diagnostisista kriteereistä edellyttää, että halu seksuaaliseen toimintaan esimurrosikäisen lapsen tai lasten kanssa on pysyvä tai vallitseva. Jotta pedofilia voidaan diagnosoida, tulee henkilön olla myös vähintään viisi vuotta kohdettaan tai kohteitaan vanhempi. (Terveysportti 2015.)

Pedofiilien omien kertomuksien mukaan he huomaavat taipumuksensa pedofiliaan yleensä nuorena, murrosiän edetessä. Pedofiiliksi muuttuminen ei tavallisesti tapahdu yhtäkkiä, ja yleensä he itse tietävät olevansa pedofiilejä. Kyseessä voi olla myös pelkkä pelko pedofiiliudesta, jolloin ihminen on vain huolissaan asiasta. Tällainen pelko on usein aiheeton, vaikka se voi aiheuttaa ihmiselle itselleen ahdistusta. Pedofilia ei ole omasta tahdosta kiinni, vaan ihminen voi olla sitä tahtomattaan. (Sexpo 2015.) Pelastakaa Lapset on julkaissut Otan vastuun -verkkosivuston, joka on suunnattu henkilöille, jotka tuntevat kiinnostusta lapsiin ja verkossa oleviin laittomiin lasten kuviin. Sivuston aineistosta on hyötyä myös sellaisille, jotka ovat jo lähestyneet alaikäisiä verkossa seksuaalisessa tarkoituksessa. (Pelastakaa Lapset 2015.) Verkkosivuston tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Sivustolla on aiheeseen liittyvää tietoa ja tukea henkilöille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä pedofiliaan. (Otan vastuun.fi 2015.)

4.3 Grooming

Grooming tarkoittaa sitä, että alaikäinen houkuttelee seksuaalisiin tarkoituksiin. Toiminta voi olla sellaista, että ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä ilmenee tekijän tarkoituksena olevan valmistaa kuvia tai kuvataallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta. Tekijä on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakolla tai vankeudella. Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös sellainen henkilö, joka houkuttelee 18 vuotta nuoremman henkilön kanssaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. (Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin 540/2011.) Alaikäisten hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin käytön laajetessa. Esimerkiksi internetin keskustelupalstojen kautta otetaan yhteyttä potentiaalsiin uhreihin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelussa henkilö toi-

mii tarkoituksellisesti siten, että hyväksikäyttö toteutuisi. Hyväksikäyttäjä pyrkii luomaan lapsen ja hänen lähiympäristöönsä sellaiset suhteet ja olosuhteet, joissa lopulta olisi mahdollista lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Väkivallan vähentäminen 2014.) Hyväksikäytön valmistelu etenee prosessin muodossa, jossa hyväksikäyttäjä pyrkii hivuttautumaan osaksi lapsen elämää. Tekijä pyrkii aluksi luomaan seksuaalivälitteisen keskustelun alaikäisen kanssa, jonka jälkeen saa tämän lähettämään itsestään intiimejä kuva- tai videotallenteita. Seksuaalivälitteinen keskustelu voi johtaa myös siihen, että tekijä ja alaikäinen tapaavat reaali maailmassa seksuaalisen kohtaamisen merkeissä. (Bildjuschkin 2015.)

Internetin kautta tapahtuva grooming ei ole harvinainen ilmiö. Useimmissa tapauksissa rikosentekijä on onnistunut ensin netissä ja sitten puhelimesta ystäväystymään uhrin kanssa ja ylläpitämään romanttista suhdetta. Yhteydenpito on saattanut kestää parikin vuotta ennen rikosta. Yhteydenpito on tullut tietoon uhrin vanhemmille vasta seksuaalirikoksen tapahduttua. Toinen strategia, mitä hyväksikäyttäjät käyttävät, on lupaus mallin töistä ja kolmannessa tapauksityypissä tarjottiin rahaa seksuaalipalveluita vastaan. Grooming noudattaa yleensä yksinkertaista kaavaa, jossa aikuinen johdattaa puheen seksiin, jonka jälkeen pyytää nuorta lähettämään intiimikuvia itsestään ja/tai riisumaan itsensä web-kameran edessä. On myös tapauksia, joissa aikuinen paljastaa sukupuolielimensä web-kameran kautta, tyydyttää itseään tai on lähettänyt nuorelle seksuaalisia kuvia itsestään. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkit täyttyvät usein jo internetissä. (Lampainen 2011.)

4.4 Sextortion ja Sexting

Sextortion tarkoittaa kohteen kiristämistä niin, että tekijä pääsee toteuttamaan omat seksuaaliset halunsa. Tekijä voi esimerkiksi esiintyä tyttönä tai poikana ja pyytää netissä tuttuaan lähettämään hänelle alastonkuvia itsestään. Tämän jälkeen kuvan saanut henkilö voi alkaa kiristämään kuvan lähettänyttä niin, että tekijä uhkaa alastonkuvien laittamisella nettiin, ellei henkilö ole suostuvainen seksiin ”kiristäjän kanssa”. (Bildjuschkin 2015.)

Sexting-sana syntyi kuvamaan ilmiötä, jossa henkilö lähettää ihastukselleen tai seurustelukumppanilleen puhelimen välityksellä joko seksuaalivälitteisiä viestejä tai kuvia.

Kyseessä on melko yleinen ilmiö, sillä yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan teini-ikäisistä noin kolmannes on lähettänyt tai saanut itse seksuaalisävytteisiä intiimejä kuvia tai viestejä. Lähes 70 % oli lähettänyt seurustelukumppanilleen itsestään intiimejä kuvia tai videoita. Sextingistä tulee ongelmallista silloin, kun näitä intiimejä kuvia ja videoita aletaan levittämään eteenpäin kolmansille osapuolille. Syynä levittämiseen voi olla ihan vain vitsi tai kosto esimerkiksi seurustelusuhteen loputtua. Tällöin kuvan tai videon lähettäjä saattaa syyllistä rikolliseen toimintaan. Omien kuvien tai videoiden leviäminen saa nuoren tuntemaan ahdistuneisuutta, nöyryytystä, nolouden tunnetta, häpeää ja syyllisyyttä. Pahimmassa tapauksessa henkilö, jolle on aiheutettu häpeää, voi yrittää helpottaa oloaan itseään vahingoittavalla toiminnalla. (Bildjuschkin 2015.)

4.5 Vastikkeellinen seksi

Vastikkeellinen seksi tarkoittaa seksuaalisen palvelun vaihtamista rahaan tai muuhun etuuteen, kuten päihteeseen, tavaraan tai aineettomaan lupaukseen. Seksin ostamisena pidetään yhdyntää tai muuta seksuaalista tekoa, josta annetaan korvaus. Kouluterveyskyselyssä (2011) saatiin selville, että 7 % tytöistä ja 3 % pojista olivat saaneet ehdotuksia seksistä korvausta vastaan. Ilmiön todellista laajuutta ei tiedetä, sillä vielä ei ole tehty tutkimusta suomalaisnuorten kokemuksista vastikkeellisesta seksistä. (Elonheimo & Vuorelainen 2013.)

Rikoslain mukaan, mikäli tekijä saa houkutelua alle 18-vuotiaan kanssaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan, häntä on rangaistava seksuaalipalvelujen ostamisesta alaikäiseltä sakolla tai enintään kahden vuoden vankeudella (Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta 743/2006). Seksuaalipalveluiden ostaminen ja maksullinen tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty. Mannerheimin lastensuojeluliitto pitää välttämättömänä, että alaikäisen joutumista seksikaupan kohteeksi täytyy ehkäistä kaikin mahdollisin keinoin. Säännöksellä suojataan lasten kasvua ja kehitystä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2003.)

Seksin myynti on keskittynyt vahvasti huono-osaisimpiin ihmisiin. Vanhempien poisololla ja valvonnan puutteella on suuri vaikutus nuoren päädyttyä harjoittamaan vastikkeellista seksiä. Seksiä korvausta vastaan harjoittavien nuorten on todettu aloittavan yhdynnät nuorempina kuin muut ja heillä on muita enemmän seksipartnereita. Pojilla

on erityisesti huomattu pornografian suurkulutuksen olevan yhteydessä seksin myymiseen. Kokemus aiemmasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai kaltoinkohtelusta näyttävät olevan kytköksissä vastikkeellisen seksin antamiseen. (Elonheimo & Vuorelainen 2013.)

Nuori itse tai ostaja voivat olla vastikkeellisen seksin ehdotuksen tekijöitä. Suurin osa seksiä korvausta vastaan antavista nuorista löytää ostajat internetin välityksellä. Kadulla seksiä myyvät nuoret kärsivät usein päihdeongelmasta ja vakavasta syrjäytymisestä. Kontakti nuoren myyjän ja seksin ostajan välillä julkisissa tiloissa tapahtuu yleensä nuorten suosimissa paikoissa, kuten ostoskeskuksissa. On yleistä, että saman ikäiset pojat kutsuvat tytöt illanviettoihin, joissa yllättäen on aikuisia miehiä, jotka ehdottavat seksiä korvausta vastaan päihtyneille nuorille. (Elonheimo & Vuorelainen 2013.)

Kaupallisen seksin, seksuaalisen hyväksikäytön ja normaalin seksuaalisuuden väli on usein häilyvä nuorten tapauksissa. Osapuolet eivät välttämättä tiedosta seksin kaupallista elementtiä, koska toiminta tapahtuu niin arkisissa tilanteissa. Seksin ostajana voi olla myös toinen nuori. (Elonheimo & Vuorelainen 2013.) Tällöin nuori voi itse ajatella olevansa hyväksikäyttäjää, koska seksillä hän saa haluamiaan asioita. Tällaisessa kaupankäynnissä vastuu on kuitenkin aina aikuisella. Joskus nuori ymmärtää näiden tapahtumien haitallisuuden vasta aikuisuudessa. (Brusila ym. 2009.) Seksi voi olla avain johonkin yhteisöön, kuten lastensuojelulaitoksessa asuvien tyttöjen sisäpiiriin. Tytöt myyvät seksiä usein yhdessä, jolloin vastikkeellinen seksi nostaa tyttöjen statusta kaveripiirissä. Suomalaisnuoret vaihtavat usein seksin alkoholiin tai tupakkaan, jolloin nuoret haluavat vain rikkoo tylsää arkea. Elektroniikka, vaatteet ja kengät ovat myös suosittuja vastikkeita seksistä suomalaisten nuorten keskuudessa. Tavara voi olla kuitenkin näennäinen syy ja taustalla saattaa vaikuttaa monisyisemmät psykologiset tarpeet. Sopivan tasapainoinen ja hyvän turvaverkon omaava nuori ei ole vaarassa ajautua vastikkeelliseen seksiin, vaikka hänellä ei olisikaan varaa trendivaatteisiin. (Elonheimo & Vuorelainen 2013.)

5 YLÄKOULUIKÄISTEN SEKSUAALINEN KASVU JA KEHITYS

Murrosikäen sijoittuu sukupuolisen kehityksen suuret muutokset. Puberteetti-ikässä alkaa psyykinen, fyysinen ja seksuaalinen kehitysprosessi, jolloin nuoren on totuttava kehossa tapahtuviin muutoksiin. Samalla nuoren seksuaalinen minäkuva kehittyy ja

seksuaalinen kiinnostus muihin ihmisiin herää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.) Yläkouluikäiset nuoret alkavat olla kiinnostuneita seurustelusta sekä seksistä ja pohtivat olisivatko he itse niihin valmiita. Seksuaalinen identiteetti voi olla arka aihe ja kaveripiirissä vähemmistöjä voidaan leimata pahasti. (Cacciatore ym. 2015.)

5.1 Seksuaalisuuden portaat

Jokaisella nuorella seksuaalinen kehitys on yksilöllinen ja vaiheittain etenevä, johon liittyy nuoren omat kehitysaikataulut ja temperamentti sekä nuoren ympäristö ja kokemukset. Seksuaalista kasvua ja kehitystä voidaan havainnollistaa seksuaalisuuden portaiden avulla. Seksuaalisuuden portaat kuvaavat yhteensä 11 sisäistä kypsyyttä kuvaavaa kehitysporrasta syntymästä aikuisuuteen asti. Jokainen seksuaalisuuden porras on tärkeä ja niillä oma kehitystehtävä, jonka ratkaiseminen auttaa seuraavalle askelmalle. (Cacciatore & Korte-niemi-Poikela 2015.) Keskitymme yläkouluikäisten seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen tämän porrasmallin avulla ja kuvaamme seksuaalisuuden portaiden askeleita seitsemästä yhteentoista.

Seksuaalisuuden seitsemäs porras sijoittuu noin 10–15 ikävuoteen, jossa nuori osoittaa ihastumisen ja rakastumisen kohteellensa. Vaikka vastarakkautta ei saa toiselta, nuorella on kyky selviytyä pettymyksestä. Portaassa opetellaan myös rakkauden kohteena olemista. Kahdeksannessa portaassa nuori on usein 12–16-vuotias ja uskaltaa tavoitella tunteesta kertovaa kosketusta esimerkiksi pitämällä toista kädestä kiinni. Ihastumisen tunne on yhteinen ja se halutaan näyttää kaikille. Toisen koskettaminen on tärkeä osa suhdetta. Läheisyyttä säädellään siten, ettei olla toisessa kuitenkaan kokonaan kiinni. Nuori oppii vähitellen kehojen viestintää. Sanattoman kommunikoinnin opettelu on tärkeää ja vie aikansa. Pettymyskokemusten käsittelyä opetellaan tällä portaalla, johon nuori voi tarvita tueksi kavereita tai vanhempia. Yhdeksännessä portaassa, usein 14–18-vuotiaana, nuorella herää halu tutustua suutelemiseen. Hänellä löytyy uskallus päästää ja mennä hyvin lähelle toista ja kosketuksessa on selvä seksuaalinen sävy. Huulten, kielen ja ihon lukuisat tavat kohdata tulevat tutuiksi ja synnyttävät uudenlaista tunnetta. Tällä portaalla hän haluaa ja kokee voivansa ottaa vastaan läheisyyttä, jossa ollaan koko kehon kontaktissa, mutta vaatteet päällä. Nuori voi tuntea samalla seksuaalista kiihottumista. Seurustelukumppanit eivät kuitenkaan uskalla jakaa omia intiimeimpiä alueitaan, kuten rintoja ja sukupuolielimiä. Kymmenessä seksuaalisuuden portaassa rohkais-

tutaan jakamaan seksuaalista nautintoa kumppanin kanssa kosketusten avulla. Tämä kehitysvaihe yleensä sijoittuu 15–20 ikävuoteen. Nuori alkaa opettelemaan kosketuksen antamista ja vastaanottamista. Nuori rupeaa hallitsemaan itseään sekä ilmaisemaan omaa seksuaalista aktiivisuuttaan. Hän kuitenkin osaa vetää rajansa siihen mikä ei tunnu hyvältä. Nuorelle itsetyydytys voi olla jo tuttu asia, jonka avulla hän pystyy purkamaan seksuaalista jännitettä ja tutustumaan omaan kehoonsa. Viimeisimmässä seksuaalisuuden portaassa nuori alkaa kokea olevansa kypsä intiimimpään yhteyteen kumppaninsa kanssa. Nuorelle rakastelu tulee ajankohtaiseksi ja hän on tietoinen yhdyntään liittyvistä seurauksista. Nuori on sinut oman kehonsa ja seksuaalisuutensa kanssa. Seksuaalisuuden kehityksen kannalta ensimmäinen rakastelukerta on suuri askel. Monesti ensimmäiset yhdyntäyritykset voivat jäädä kesken, mutta silti jokainen kerta tuntuu merkittävältä askeleelta eteenpäin. Nuori tavoittelee rakastelulla uudentyyppistä mielihyvää sekä syvempää yhteyttä toiseen osapuoleen. Nuori tiedostaa, että seksissä on sallittu kaikki mikä ei loukkaa toista ja on molempien yhteinen päätös. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015.)

Nuorilla on usein sellainen mielikuva, että kaverit ovat pidemmällä seksuaalisessa kehityksessä kuin he itse. Seksin aloittaminen aikaisin voi aiheuttaa paineita. Nuoret voivat kokea painostusta seksuaalisen kanssakäymisen aloittamiseen ennen kuin he itse olisivat valmiita siihen psyykkisesti. Yhdyntöjen aloittaminen aikaisin voi olla haitallinen kehitysratkaisu. Nuori saattaa tiedostamattaan aloittaa yhdyntäelämän ohittaakseen joidakin seksuaalisen kehityksen vaiheita. Intiimielämän aikainen aloittaminen lisää käytöshäiriöitä. 15–17-vuotiaat nuoret, jotka ovat aloittaneet yhdyntäelämän, kärsivät muita nuoria enemmän masennuksesta ja itsetuhoisuudesta. Etenkin nuorilla tytöillä varhaisen seksielämän aloittaminen altistaa masennukselle. (Kaltiala-Heino 2010.)

5.2 Sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin kehittyminen

Sukupuoli-identiteetti on sitä, mitä ihminen itse tuntee olevansa. Sen voidaan ajatella olevan ihmisen oma kokemus omasta itsestään. Sukupuoli-identiteetti ei kuitenkaan määrää ihmisen seksuaalista suuntautumista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Nuori tarvitsee positiivista palautetta ympäristöltään, jotta hänen sukupuoli-identiteettinsä pääsisi rakentumaan. On yleistä, että transnuoret kokevat yleisesti näkymättömyyttä, koska he monesti jäävät perinteisen sukupuolijaottelun ja heteronormatiivisen

yhteiskunnan ulkopuolelle. Sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori ei välttämättä helposti löydä itselleen samaistumisen kohteita. (Turvataitoja nuorelle 2012.) Siksi onkin tärkeää, että seksuaalikasvattaja edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Se edistää jokaisen yksilön mahdollisuutta kokea ja ilmaista sukupuoltaan vapaammin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Ihmisen seksuaali-identiteetillä tarkoitetaan ominaisuutta, joka kertoo siitä, kehen ihminen ihastuu ja rakastuu sekä tuntee emotionaalista tai eroottista vetovoimaa. Se määrittellään oman sukupuolen ja tunteiden kohteen pohjalta, joten asia ei ole aina yksiselitteinen. (Seta 2016.) Seksuaali-identiteetti kehittyy jatkuvasti läpi elämän ja se ei tule koskaan kokonaan valmiiksi. Se vahvistuu sitä mukaa, kun ihmisen ajatukset omasta seksuaalisuudesta selkiytyvät (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016).

Lapsen kohdalla on tärkeää, että häntä ei nolata eikä häväistä, mikäli hänellä on kiinnostusta kehoon ja sukupuolielimiin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016). Hänelle tulee kertoa, että uikkareiden alta löytyvät paikat ovat omia ja arvokkaita. Varhaiseen seksuaalisuuteen ei tule liittää nöyryytystä, fyysistä tai psyykkistä kipua eikä hyväksikäyttöä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden opettaminen on oleellista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016.) Sen lisäksi lapsella on oikeus saada tietoonsa seksuaalisuutta ja sukupuolta kuvaavat sanat. Pienelle lapselle tulee opettaa, että oman kehon tutkiminen on luvallista mutta tällaiset toiminnot tulee tehdä omassa tilassa. Murrosiässä nuori alkaa miettiä käsitystään sukupuolista sekä niiden esille tuomisesta ja omasta seksuaalisesta suuntautumisesta. Ihmissuhteiden pohdinta kuuluu nuoruuteen ja nuoreen aikuisuuteen, jolloin pohditaan halutaanko seurustella tai perustaa perhettä. Keski-ikään ja vanhuuteen tullessa ihminen alkaa pohtia tekemiään valintoja sekä omaa arvoaan ja merkitystään. Koska suomalaiset elävät nykyisin aiempaa vanhemmiksi, on tärkeää, että ymmärretään seksuaalisuuden kehittyvän läpi ihmisen elämän. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

6 SEKSUAALITERVEYDEN EDISTÄMINEN

WHO:n (2002) määritelmän mukaan: ”Seksuaaliterveys on seksuaalisuuteen liittyvä fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila; siinä ei ole kyse vain sairauden, toimintahäiriön tai raihnaisuuden puuttumisesta. Hyvä seksuaaliterveys

edellyttää positiivista ja kunnioittavaa asennetta seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin sekä mahdollisuutta nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää ja väkivaltaa. Hyvän seksuaaliterveyden saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttää kaikkien ihmisten seksuaalioikeuksien kunnioittamista, suojelemista ja toteuttamista.” (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2010.) Seksuaaliterveyden edistämisen tulee tapahtua tasa-arvoisesti riippumatta asiakkaan tai potilaan iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisun moninaisuudesta tai kulttuuritaustasta (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 22 - 23).

6.1 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet ovat seksuaalisuutta koskevia ihmisoikeuksia (Seksuaalioikeuksien maailmanjärjestö 2014). Seksuaalioikeuksien tavoitteena on, että jokaisella yksilöllä tai parilla on oikeus tietoisesti ja vastuullisesti päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista, kuten lasten hankkimisesta ja ehkäisyn käytöstä sekä läheisen ihmissuhteen solmimisesta ja avioitumisesta. Lisäksi seksuaalioikeuksilla pyritään muun muassa suojelemaan yksilön oikeutta kehon koskemattomuuteen, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen sekä seksuaaliseen turvallisuuteen ja hyvinvointiin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 22.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (World Association for Sexual Health, WAS) on laatinut seksuaalioikeuksista julistuksen (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 22). Alun perin oikeudet on esitetty Seksologian maailmankongressissa vuonna 1997, ja sen jälkeen tarkastettu julistus hyväksyttiin WAS:n kokouksessa Hong Kongissa vuonna 1999. Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön (2014) laatiman seksuaalioikeuksien uudistetun julistuksen mukaan jokainen voi vapaasti hallita ja päättää seksuaalisuuttaan ja kehoaan koskevista asioista. Tämä käsittää seksuaalikäyttäytymisen, toiminnan, kumppanien ja ihmissuhteiden valitsemisen samalla kunnioittaen myös toisten oikeuksia. Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö toteaa, että jokaisella on oikeus vapautteen kaikista seksuaalisuuteen liittyvistä väkivallan ja pakottamisen muodoista, kuten raiskauksesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja seksuaalisesta häirinnästä. Lisäksi Väestöliitto on laatinut nuorten seksuaalioikeuksista julistuksen. Sen mukaan jokaisella on myös oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta, oikeus seksuaaliterveyspalveluihin ja oikeus yksityisyyteen. (Väestöliitto 2016.) Liitteessä 2 esitetään taulukon muodossa Suomen lainsäädännön

pykälät, jotka koskevat seksuaalioikeuksia ja -terveyttä. Niistä on säädetty useassa Suomen eri laissa. Niiden tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten seksuaaliterveyttä. Taulukkoon on kuvattu myös eri seksuaalirikosten rangaistavuudet.

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön (2014) mukaan jokaisella on oikeus itsemääräämiseen. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on jokaiselle yhtäläinen oikeus seksuaaliseen suuntaukseen tai sukupuoleen katsomatta. Kaikilla ihmisillä on oikeus päättää omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään. Jokaisella on oikeus kieltäytyä seksuaalisesta kanssakäymisestä toisen kanssa, missä vaiheessa tahansa, vaikka kesken yhdynnän. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ainoana rajoitteena on, ettei kenenkään toisen yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukata. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei voi koskaan myöskään heikentää tai menettää. (Aaltonen 2012.)

Sen lisäksi, että seksuaalioikeuksien takaaminen vähentää inhimillistä kärsimystä, se on myös taloudellisesti kannattavaa. Jos seksuaalioikeudet eivät toteudu yhteiskunnassa, eivät toisenkaan ihmisoikeudet voi toteutua. Seksuaalioikeuksien toteuttaminen on yhteiskunnalle edullista sekä taloudellisesti että inhimillisesti. Esimerkkinä voidaan käyttää teiniraskauksia, jotka johtavat herkästi koulunkäynnin keskeytymiseen, mikä vaikuttaa inhimillisen pääoman menettämiseen sekä nuoren äidin tulevaisuuden ansioihin ja tulotasoon. Varhaisen raskauksien aiheuttamat kustannukset ulottuvat äidin toimeentulon lisäksi perheeseen, lapseen, yhteisöön ja kansantalouteen asti. Ehkäisyvälineiden helpompi saatavuus vähentäisi kuluja terveystalouksista, kuten synnytysvaurioiden ja seksitautien hoidosta sekä raskaudenkeskeytyksistä. (Ilmonen & Korhonen 2015.)

Seksuaalioikeudet parantavat myös sukupuolten välistä tasa-arvoa. Seksuaalioikeudet vievät kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa, kun nainen voi päättää omasta kehosta, avioitumisesta, kouluttautumisesta ja itsenäisyydestä. Sukupuolten välinen epätasa-arvo on yleensä esteenä seksuaalioikeuksien toteutumiselle naisten kohdalla. Seksuaalioikeuksien toteutuminen vähentää myös köyhyyttä, edistää yhteiskunnan kehitystä sekä laaja-alaisemmin ihmisoikeuksien toteutumista. (Ilmonen & Korhonen 2015.)

6.2 Seksuaaliterveyden edistämisen osa-alueet

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen yleisenä tavoitteena on, että väestö tietää tekijät, jotka edistävät ja heikentävät seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Kaikilla tulee olla saatavilla ajantasaista sekä laadukasta tietoa seksuaali- ja lisääntymisterveydestä. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 28.) Hyvä seksuaaliterveys saavutetaan vain, jos kaikilla on mahdollisuus saada seksuaalikasvatusta, seksuaaliterveyteen liittyvää tietoa ja seksuaaliterveyspalveluja läpi elämän. Seksuaalikasvatus edellyttää myönteistä suhtautumistapaa seksuaaliseen hyvinvointiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Kansallisen toimintaohjelman perustaminen THL:een on ollut tärkeä edistysaskel, jotta Suomen seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien toteutumista on pystytty edistämään ja palveluja kehittämään. Lähtökohtana toimintaohjelmassa ovat koko väestöä koskevat seksuaaliterveyteen liittyvät oikeudet. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014–2020 perustana toimii STM:n julkaisema toimintaohjelma vuosilta 2007–2011. Tavoitteena on pyrkiä edistämään jokaisen seksuaali- ja lisääntymisterveyttä lisäämällä tietämystä ja vahvistamalla palveluja sekä vahvistamalla seksuaalikasvatusta niin, että se saavuttaa kaikenikäiset ihmiset. Ensimmäisenä painopisteenä toimintaohjelmassa toimivat lapset ja nuoret, sillä yhtenä tulevaisuuden haasteena on pidetty seksuaalikasvatuksen sisällyttämistä varhaisopetukseen ja perusopetukseen. Uuden toimintaohjelman yhtenä painopistealueena on seksuaalikasvatus. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 12 - 22.)

6.3 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatus on osa seksuaaliterveyden edistämistä. Nuorten kannalta seksuaaliterveyden edistämisessä tärkeää on, että terveystiedon opettajien koulutuksesta huolehditaan, terveystiedon opetukseen lisätään hedelmällisyysneuvontaa sekä tehostetaan seksitautiopetusta eikä terveystiedon oppituntimäärää vähennetä. Kunnat huolehtivat esteettömistä, maksuttomista, helposti saatavilla olevista ja asiakaslähtöisistä nuorten palveluista, jotka tavoittaa myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ulkopuolella olevat nuoret. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 22 - 23.)

Lääketieteen näkökulmasta seksuaalikasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena on sairauksille altistavien riskien ehkäisy ja vähentäminen. Se ei kuitenkaan ole riittävää nyky-yhteiskunnassa. Seksuaalisen kasvatuksen tavoitteita ovat hyvä seksuaaliterveys ja sek-

suaalinen hyvinvointi, oman seksuaalisuuden kokeminen hyvänä ja arvokkaana, seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus pohdiskella sukupuoliä ja seksuaalisuuntauksia. Humanismissa seksuaalikasvatuksen tavoitteeksi on asetettu vapaus ja riippumattomuus. Yksilön saadessa riittävästi tietoa, hän pystyy tekemään tietoisia päätöksiä, jotka edistävät hänen terveyttään. Seksuaalikasvatuksen muita tavoitteita ovat ihmisten sivistäminen, muutoksen edistäminen ja mielenterveyden tukeminen. (Tuominen 2012; Bildjuschkin, 2015.)

Seksuaalikasvatus ajatellaan kokonaisvaltaisena, jonka sisältöön kuuluu seksuaalisuuden kehittyminen, ihmissuhteet, lisääntymisterveys, kehonkuva, intymiteetti ja sukupuoliroolit. Seksuaalikasvatukseen kuuluu erilaisia ulottuvuuksia, kuten sosiokulttuurillinen, fysiologinen, biologinen ja henkinen ulottuvuus, jotka näkyvät ajattelun, tunteen ja toiminnan tasoilla. Tärkeänä nähdään ihmisen kyky kommunikoida toisen kanssa ja tehdä vastuuntuntoisia päätöksiä. Seksuaalikasvatus jaetaan Suomessa kolmeen eri muotoon, jotka ovat seksuaaliopetus, seksuaalineuvonta ja seksuaalivalistus. Seksuaaliopetus on oppilasryhmäkohtaista ja opetussuunnitelmaan pohjautuvaa toisin kuin seksuaalineuvonnassa keskustellaan henkilökohtaisesti ammattilaisen kanssa sekä se perustuu henkilökohtaisiin tarpeisiin. Seksuaalivalistus on laajempaa joukkokohtaista ja yksisuuntaista, joka toteutetaan joukkoviestinnän keinoin. (Tuominen 2012.) Seksuaalineuvontaa annetaan vuorovaikutussuhteessa tavoitteellisesti ja ammatillisesti. Siinä käsitellään ihmisen seksuaalisuuteen ja seksuaaliterveyteen liittyviä asioita ja ongelmia. Seksuaalineuvontaa antaa seksuaalineuvojakoulutuksen saanut ammattihenkilö. Tyypillisiä neuvontatilanteita ovat esimerkiksi seksuaalinen haluttomuus sekä itsetuntoon ja kehonkuvaan liittyvät pulmat. Seksuaalineuvonnan tavoitteena on ehkäistä seksuaaliongelmien pitkittymistä ja vaikeutumista. (Ritamo ym. 2011.)

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on nuoren kohdalla auttaa luomaan ja ylläpitämään tyydyttäviä ihmissuhteita sekä se edistää yksilöllisen persoonallisuuden ja itsenäisen päätöksenteon kehittymistä. Sen avulla nuori tekee hänen elämänlaatuaan parantavia valintoja ja kehittää myös yhteiskuntaa myönteiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan. Seksuaalikasvatuksen tulisi perustua kokonaisvaltaisiin periaatteisiin, jossa annetaan tieteellisesti todistettua tietoa. Siinä otetaan huomioon nuoren kehitystaso ja käsittelykyky, jota mukautetaan erilaisten tekijöiden mukaan muun muassa kulttuuriin ja sukupuoleen. Seksuaalikasvatuksessa on otettava huomioon sukupuolinen tasa-arvo, itsemääräämisoikeus ja erilaisuuden hyväksyminen. Sitä mukautetaan yleisesti sukupuolen

mukaan, koska sukupuolilla on erilaisia tarpeita ja huolenaiheita, jotka otetaan asiallisesti huomioon. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Seksuaalikasvatuksen on perustuttava ihmisoikeuksiin. YK:n yleissopimuksessa nostetaan esiin alaikäisen oikeus saada tietoa, jolloin valtio on velvollinen tarjoamaan lapsille seksuaalikasvatusta kouluissa. Valtion tulisi tarjota myös terveydenhuolto- ja neuvola-palveluita, jotka ovat avoimesti vastaanottavaisia nuorten tarpeille. Nuorten olisi vaivatonta kääntyä palveluiden puoleen, jotka noudattavat terveydenhuollon vaitiolovelvollisuutta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010.)

6.4 Yläkouluikäisten seksuaalikasvatus koulussa

Yläkouluissa terveystietoa opetetaan kolme vuosiviikkotuntia. Terveystietoa opetetaan perusopetuksen kaikilla vuosiluokilla, mutta vasta 7.- 9. luokilla ensimmäistä kertaa omana oppiaineena. Seksuaalikasvatus tulee terveystiedossa esille eri muodoissa, joiden sisältöjä ovat muun muassa nuoruuden psyykkiset, sosiaaliset ja fyysiset muutokset, suvaitsevaisuus, itsetuntemus ja itsensä arvostaminen sekä kehittyvä seksuaalisuus. (Tuominen 2012.) Yläkoulussa opetuksessa käsitellään yleisesti parisuhteita, rakkautta, intiimisuhteita, pornoa ja mediaa tiedotusvälineenä. Virallinen seksuaalikasvatus tulee olla lapsen oikeuksia ja moninaisuutta kunnioittavaa. Opetussisältöön liitetään mukaan myös seksuaalisuutta loukkaava väkivalta. Seksuaali- ja lisääntymisterveys kuuluvat seuraaviin oppiaineisiin terveystiedon lisäksi, kuten biologiaan, yhteiskuntaoppiin, psykologiaan, uskontoon ja äidinkieleen. Seksuaalikasvatuksen avulla kouluissa saadaan lisättyä yhdenvertaisuutta nuorten keskuudessa. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 47 - 48.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan yläkoulussa opettavassa terveystiedossa tulee perehtyä seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden eri osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen. Opetuksessa tulee käsitellä myös turvallisuustaitoja ja -valmiuksia sekä opettaa identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentumista.

Unescon katsauksen mukaan seksuaaliset suhteet eivät aikaistu seksuaalikasvatuksen takia. Tutkimuksissa selvisikin, että seksuaalikasvatus myöhensi seksuaalisten suhteiden alkua sekä vähensi seksuaalisia kontakteja. Seksuaalisten riskien ottaminen taas väheni yli puolessa tutkimuksista. Seksuaalikasvatuksen aikataulujen, sisältöjen ja toteu-

tuksen tulisi perustua WHO:n määrittämiin standardeihin. Seksuaalikasvatukseen sisältyy seksuaalioikeuksien lisäksi myös kulttuurillisten ja sosiaalisten erojen käsittely. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46.)

Nuoriin, jotka kuuluvat sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin (sateenkaarinuoret), kohdistuu syrjimistä, joka voi vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa negatiivisesti. Sateenkaarinuoret ovat tyytymättömpiä omaan psyykkiseen terveyteen kuin heteronuoret ja nuoret, jotka eivät koe sukupuoliristiriitaa. Sateenkaarinuoret tarvitsevat hyvinvointinsa ja seksuaalisuutensa edistämiseksi asiallista tietoa moninaisuudesta ja tukea ammattihenkilöiltä. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 47 - 48.)

Peruskoulun 8.- ja 9. luokkalaisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden tiedon tasoa seurataan säännöllisesti THL:n kouluterveyskyselyissä. Tietämys seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ovat nuorilla kouluterveyskyselyn mukaan heikentyneet vuosista 2008–2009 kaikilla luokilla sekä tytöillä että pojilla. Vuonna 2013 hyvät tiedot hallitsi seksuaali- ja lisääntymisterveydestä peruskoulun tytöistä 20 prosenttia ja pojista 13 prosenttia. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden tietämys on yleisesti heikompaa pojilla. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tietämys seksuaaliterveydestä on heikompaa kuin yläkoululaisilla keskimäärin. Maahanmuuttajataustaiset nuoret arvioivat tietonsa paremmaksi mitä ne todellisuudessa ovat ja eivät koe tarvitsevansa lisätietoa. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 28 - 29.)

Seksuaalikasvatuksen opetusmuotojen olisi hyvä lähteä nuorten tarpeista. Yläkouluikäisten mielestä uusilla opetusmuodoilla voidaan kehittää seksuaalikasvatusta. He erityisesti toivovat toiminnallista seksuaalikasvatusta, jossa opetukseen sisältyy muun muassa rastitehtäviä ja työpajoja. Opetuksen monipuolisuutta voisi lisätä rohkaisemalla nuoria itsenäiseen tiedonhakuun ja omien tuotosten, kuten aihetta käsittelevien kirjoitelmien tekoon. Konkreettinen esitystapa sekä pienet ryhmäkoot edistäisivät oppimista. Yläkouluikäisten toiveena on usein myös opetuksen suunnitteluun osallistuminen, missä he voisivat nimettöminä kertoa toiveita liittyen opetuksen sisältöön ja aihealueisiin. Näin pystytään vastaamaan paremmin yläkouluikäisten odotuksiin seksuaalikasvatuksesta. (Kolari 2007.)

Turvallisen ilmapiirin koetaan vaikuttavan myönteisesti ryhmämuotoisen seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Seksuaalisuus koetaan araksi aiheeksi, joka vaatii turvallisen

ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentamista. Yläkouluikäisten mielestä on tärkeää uskaltaa kysyä ilman, että joku nauraa. Auktoriteettiakin tarvitaan, jotta koko ryhmä saadaan mukaan. Rentous ja asioista oikeilla nimillä puhuminen edistävät turvallista ilmapiiriä ja oppimista. Yläkouluikäiset saadaan kiinnostumaan puhumalla heille rohkeasti ja selkeästi. Huumorinkäyttökin on heidän mielestä kannattavaa, jota voi käyttää keventämään aihetta ja vähentämään aiheen noloutta. Henkilökohtaisessa neuvonnassa turvallisen ilmapiirin lisäksi yläkouluikäiset painottavat ehdotonta luottamuksellisuutta, jossa ei haluta vanhempien tai opettajien saavan tietoa asiasta. (Kolari 2007.)

7 TUOTEKEHITYSPROSESSI

Opinnäytetyömme toteutettiin tuotekehitysprosessina, jossa kehitimme paperisen esitteen. Tuotekehitysprosessi jaetaan useaan eri vaiheeseen, joiden välissä on aina hyvä pysähtyä arvioimaan menneillään olevan vaiheen tulosta ja tarvittaessa tehdä muutoksia ennen seuraavaan vaiheeseen siirtymistä. Vaiheita työstetään osittain myös päällekkäin ja välillä voi joutua palaamaan takaisin edelliseen vaiheeseen. (Windahl & Välimaa 2012.) Sosiaali- ja terveysalalla tuotteiden suunnittelu sekä kehittäminen jäsentyvät tuotekehityksen perusvaiheiden mukaisesti. Tuotekehitysprosessissa voidaan erottaa viisi eri vaihetta, jotka ovat kehittämistarpeen tunnistaminen, ideavaihe, tuotteen luonnostelu, tuotteen kehittäminen ja tuotteen viimeistely. (Jämsä & Manninen 2000.)

7.1 Kehittämistarpeiden tunnistaminen

Sosiaali- ja terveysalalla palvelujen kehittämisessä käytetään erilaisia laadun kehittämisen menetelmiä, esimerkiksi nykyisistä palveluista kerätään arviointitietoa. Sen perusteella voidaan osoittaa, mitä voivat olla kehittämistarpeet. Tavoitteena voi myös olla täysin uuden materiaalisuuden tuotteen kehittäminen, jotta se vastaisi nykyisen tai uuden asiakaskunnan tarpeita. (Jämsä & Manninen 2000.)

Opinnäytetyömme lähti liikkeelle kehittämistarpeiden tunnistamisesta. Meillä kummallakin kiinnostuksen kohteena on lasten ja nuorten hoitotyö, joten pyrimme saamaan opinnäytetyön aiheen, joka liittyisi siihen. Kartoitimme koululta tulevia aiheita opinnäytetyölle ja saimme kiinnostavan aiheen hoitotyön opettajalta. Koulullamme ilmeni tarve seksuaaliterveysmateriaalista, joka painottuisi seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan, josta kiinnostuimme. Aiheen pohjalta rupesimme kehittämään uutta tuotetta.

7.2 Ideavaihe

Ideavaihe alkaa, kun kehittämistarpeesta on saatu varmuus, mutta ratkaisukeinoista ei ole tehty vielä päätöstä. Eri innovaatioilla ja vaihtoehdoilla yritetään löytää ratkaisu ajankohtaisiin ongelmiin. Tämä vaihe saattaa olla lyhyt, jos kyseessä on olemassa olevien tuotteiden uudistaminen vastaamaan käyttötarkoitustaan. Sosiaali- ja terveysalalle sopivat aivoriihi ja tuplatiimi. Niiden lisäksi ratkaisuvaihtoehtoja pystytään etsimään myös palautteita ja aloitteita keräämällä. Ideavaiheen aikana syntyy suunnitelma, millainen tuote on tarkoitus suunnitella ja kehittää. (Jämsä & Manninen 2000.)

Ajatuksena oli tehdä seksuaaliterveyttä edistävä paperinen esite yläkouluikäisille nuorille. Tässä vaiheessa pohdimme yhdessä opinnäytetyömme ohjaajan kanssa, millaisista aihealueista lähdemme esitettä tekemään. Esitteen aihealueet painottuvat seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. Nettisivujen luominenkin kävi mielessä, mutta emme kokeneet sitä sopivaksi. Päätimme, että teemme paperisen esitteen, joka seksuaaliterveyspäivillä jaetaan jokaiselle omaksi, jotta he voivat viedä sen myös kotiinsa luettavaksi. Paperinen esite on tässä tapauksessa kätevä, koska kun nuori saa sen, hän voi nopeasti lukea tai selailla sen paikanpäällä ja myöhemmin halutessaan paneutua siihen tarkemmin. Nettisivuilla oleva tieto pitää aina erikseen hakea ja moni nuori ei välttämättä sitä jaksakaan tehdä vapaa-ajallaan. Paperisessa esitteessä tieto on jo heti mukana ja kätevästi käden ulottuvilla. Halutessaan nuoret voivat hakea esitteen aiheista lisätietoa internetistä.

7.3 Tuotteen luonnostelu

Tuotteen luonnosteluvaihe alkaa silloin, kun on tehty päätös, millainen tuote aiotaan suunnitella ja kehittää. Tässä vaiheessa yleensä tehdään analyysi siitä, mitkä tekijät ja näkökohdat vievät tuotteen suunnittelua ja valmistamista eteenpäin. Tuotteen luonnostelun tulee perustua asiakasanalyysiin. Tällöin täsmennetään ensisijaiset hyödynsaajat eli kohderyhmä. Tuotteen asiasisällön selvittämiseksi edellytetään monesti tutustumista aiheen tutkimustietoon. Myös tuotekehityksen kustannuksiin liittyvät asiat ratkaistaan luonnosteluvaiheessa. Lisäksi pohditaan tuotteella saavuteltavia tavoitteita ja tuotteen pääasiasisältöä. Tässä vaiheessa mietitään, millainen asiantuntemus ja tuotteen valmistamisen yhteistyö ovat tarpeen. (Jämsä & Manninen 2000.)

Aluksi tutustuimme aiheen tutkimustietoon. Etsimme teoriatietoa opinnäytetyömme aihealueista, ja niistä muodostui opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Sen pohjalta aloimme miettiä esitteeseen tulevia asioita. Esitteessä aiomme avata seksuaalisen häirinnän ja väkivallan määritelmiä sekä seksuaalioikeuksia. Laitamme esitteeseen tietoa seksuaalisen häirinnän ja väkivallan yleisyydestä nuorten keskuudessa. Kerromme esitteessä, miten nuori voi suojella itseänsä ja mahdollisesti kavereita seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Lisäksi lisäsimme osion, jossa kerrotaan, mistä nuori voi hakea apua joutuessaan sen uhriksi. Esitteen visuaalisessa suunnittelussa teimme yhteistyötä graafista suunnittelua opiskelevan opiskelijan kanssa. Pohdimme esitteen ulkonäköä ja sen pohjalta graafisen suunnittelun opiskelija teki seksuaaliterveysesitteen visuaalisen puolen.

7.4 Tuotteen kehittäminen

Tuotteen kehittäminen etenee valittujen ratkaisuvaihtoehtojen ja rajausten mukaisesti. Yleensä tuotteiden valmistamisen ensimmäisenä työvaiheena on ns. työpiirrustusten tekeminen. Silloin, kun tuotteen pääominaisuus ei ole aineellisuus vaan sen välittämä informaatio, työpiirrustus on tuotteen asiasisällöstä tehty jäsentely. Painotuotteen, kuten esitteet, ovat yleisempiä informaation välittämisen muotoja. Niiden suunnittelu etenee tuotekehitysprosessin vaiheiden mukaisesti, mutta varsinaisessa tekovaiheessa tehdään lopulliset valinnat koskien tuotteen sisältöä ja ulkoasua. Tekstin avulla voidaan edistää tai estää viestin vastaanottamista. Esitteen painoasu on tuotteen oheisviestintää. (Jämsä & Manninen 2000.)

Tässä vaiheessa aloimme pohtia tarkemmin esitteeseen tulevia asioita. Esitteen ensimmäiselle sivulle laitoimme pelkän otsikon ja yhden lauseen yläkouluikäisten seksuaalisuutta loukkaavan häirinnän yleisyydestä. Esitteessä avasimme, mitä ovat seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Lisäsimme eri häirinnän ja väkivallan muotoja sekä avasimme tarkemmin, miten raiskaus määritellään. Nuorille voi olla epäselvää, mitkä ovat tarkat määritelmät koskien seksuaalisuutta loukkaavaa häirintää ja väkivaltaa, joten he tarvitsevat tietoa näistä asioista. (Aaltonen 2012.)

Seksuaalioikeuksista halusimme kertoa esitteessä, koska niistä julistetaan, että jokaisella on oikeus tietoon ja koulutukseen seksuaalikasvatuksesta. Jokaisella nuorella on

oikeus asialliseen ja riittävään tietoon seksuaalikäyttäytymisestä ja oikeuksistaan. (Korhonen ym. 2009.) Esitteen avulla nuori tulisi enemmän tietoisemmaksi omista ja toisten seksuaalioikeuksista. Nuori ei välttämättä tiedä kaikkia seksuaalioikeuksiaan, joten olemme tiivistäneet tärkeimmän esitteeseen.

Tiedottamista ja valistamista pidetään tärkeänä seksuaalisen hyväksikäytön estämisessä. Tutkimuksen mukaan olisi tärkeää, että nuori osaisi sanoa ”ei”. Tutkimustuloksissa nousi vahvasti esille avoimuus, missä nuori osaa kertoa vanhemmillaan pienimmänkin salaisuuden. Nuoret eivät yleensä uskalla kertoa hyväksikäyttötilanteista vanhemmille. Aikuisen tulisi kysyä häneltä, onko jotain, mikä painaa mieltä tai mistä haluaisi keskustella. Nuorella pitäisi olla tietoisuus siitä, mikä on seksuaalinen teko. Nuorille tulisi puhua seksuaaliasioista, jotta he tietävät, mitä kaikkea voi tapahtua. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tapahtunut ja tulee aina tapahtumaan. Koskaan ei voi tietää, kuka on seuraava uhri. (Knaappila 2012.) Näimme tämän kohdan tärkeäksi osaksi esitteeseen, jotta nuori saisi selviytymistaitoja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan ja tietäisi miten toimia uhkaavassa tilanteessa. Nuoren on myös hyvä tiedostaa esimerkiksi humalatilan ja tuntemattomien ihmisten tapaamisen riskit. Näiden sääntöjen avulla nuori voi myös auttaa kavereitaan ja ohjata heitä turvallisempaan kanssakäymiseen tuntemattomien ihmisten kanssa. Miten voin suojella itseäni? -kohdan pohja on otettu Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2016) internet-sivuilta, jossa on selitetty lyhyesti mutta tarkasti, miten alaikäisen tulisi toimia ikävissä tilanteissa.

Laitoimme esitteeseen Mistä apua -osion, jotta nuori saa tietoonsa tahoja, joista voi tarvittaessa hakea apua tai keskustella mieltä painavista asioista. Tällöin nuori voi hakea apua esimerkiksi kouluterveydenhoitajalta, kuraattorilta, opettajilta, vanhemmilta, psykologilta tai muulta luotettavalta aikuiselta. Yhteyttä voi myös ottaa julkisiin turvpuhelimiin esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelimeen. Heihin voi ottaa yhteyttä myös MLL:n nettikirjepalvelussa sekä chatissa, mikäli jokin asia mietityttää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.) Lisäksi esitteeseen lisäsimme hyviä internet-lähteitä, joista nuori voi halutessaan hakea lisätietoa asioista, joista haluaa tietää enemmän. Näitä internet-sivuja käytimme myös itse opinnäytetyössämme, ja ne ovat luotettavia.

Keskimme esitteelle houkuttelevan nimen, joka herättäisi nuorten huomion. Esitteeseen emme laittaneet paljoa pientä tekstiä, vaan asia avattiin mahdollisimman tiivistetysti,

jotta nuoret jaksavat lukea sen. Esitteen sisältöä suunniteltiin ja muokattiin sisällön kriteerien perusteella. Kaikki esitteessä oleva sisältö on faktatietoa, ja epäoleellinen asia on jätetty pois. Esitteen ei ole tarkoitus olla pelotteleva vaan lähestyä asiaa neutraalisti ja positiivisesti.

Esitteestä oli tarkoitus tehdä mahdollisimman paljon nuorten näköinen, jotta saisimme heidät lukemaan sen mielenkiinnolla. Esite on kooltaan kolmeen osaan taiteltu A4. Esitteen ulkonäköä suunnittelimme yhdessä visuaalisen suunnittelun opiskelijan kanssa. Esitteeseen lisäsimme lisäksi aiheeseen sopivia kuvia ja yksinkertaisia kuvioita. Esitteeseen valitsimme kuvat internet-sivustolta, josta kuvia voi laillisesti ottaa omaan käyttöön ilman, että rikkoo tekijäoikeuksia (Stocksnap 2016). Ulkomuodoltaan esitteessä on neutraaleita sekä pirteitä värejä. Keltainen on esitteemme pohjaväri.

7.5 Tuotteen viimeistely

Kaikissa tuotteiden kehityksissä ja niiden eri vaiheissa tarvitaan palautetta ja arviointia. Hyvä keino on koekäyttää tai esitellä tuotetta valmisteluvaiheessa. Palautetta on tärkeää hakea myös tuotteen käyttäjiltä, jotka eivät tunne tuotetta ennestään. Lopulta, kun tuote valmistuu, viimeistellään se saatujen palautteiden tai koekäytöstä saatujen kokemusten pohjalta. Viimeistelyyn kuuluu yksityiskohtien hiomista sekä tuotteen jakelun suunnittelu. (Jämsä & Manninen 2000.)

Esitteen asiasisällön suunnitteluvaiheessa haimme palautetta ohjaajaltamme, jonka perusteella muokkasimme sisältöä. Esitteen sisältöä sekä ulkonäköä tuli tarkoin hioa. Emme pystyneet opinnäytetyöprosessin loppuajataulun kiireisyyden vuoksi koekäyttämään esitettä kohderyhmällämme. Valmista esitettä muokkasimme terveysaineiston arviointikriteereiden pohjalta (Koskinen-Ollonqvist ym. 2001). Päätimme viimeistelyvaiheessa isontaa esitteen otsikoita ja suurentaa myös muut tekstit.

8 POHDINTA

Halusimme tehdä opinnäytetyön, joka liittyi lasten- ja nuorten terveyteen. Kartoitimme koulumme tarpeita, ja päädyimme lopulta tekemään projektityönä seksuaaliterveysesitteen liittyen seksuaaliseen väkivaltaan, seksuaaliseen häirintään ja seksuaalioikeuksiin.

Esite on tarkoitus jakaa yläkouluikäisille omaksi ja käyttää opetusmateriaalina seksuaaliterveyspäivillä. Koimme aiheen ajankohtaiseksi, koska mediassa on ollut esillä usein uutisia raiskauksista, seksuaalisesta häirinnästä sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Esitteen tekeminen nuorille tästä aiheesta on meidän mielestä tärkeää, jotta nuoret oppisivat tunnistamaan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan entistä paremmin ja välttämään mahdollista seksuaalista hyväksikäyttöä. Nuoret tulevat myös oppimaan turvataitoja esitteemme avulla ja ymmärtämään, minkälaisissa tilanteissa seksuaalisen hyväksikäytön riski kasvaa.

Pyrimme opinnäytetyön prosessin alusta alkaen tekemään esitteen terveysaineiston laatukriteerien mukaisesti. Laatukriteerit voidaan jakaa neljään osaan: sisältöön, kieliasuun, ulkoasuun ja kokonaisuuteen. (Koskinen-Ollonqvist ym. 2001.)

Terveysaineistolla tulee olla konkreettinen tavoite, joka ohjaa sisällön muodostumista. Esitteemme sisältämä tieto on sisältökriteereiden mukaisesti virheetöntä, objektiivista sekä ajan tasalla olevaa. Tieto perustuu tutkittuun tietoon, jonka rajasimme mahdollisimman vähäiseksi ja informatiiviseksi. Kieliasussa otimme huomioon yläkouluikäisten kielitaidon, joten teksti on ymmärrettävää ja selkeää ilman monimutkaisia lauserakenteita tai vaikeita sanoja. Valitsimme selkeän ja yksinkertaisen kirjasintyyppin ja jaoinme tekstiä otsikoiden ja kappalejakojen avulla. Taustan väri vaihtelee keltaisesta valkoiseen, joissa musta teksti erottuu selvästi. Pyrimme esitteessä korostamaan olennaisia asioita, jotta käyttäjät saisivat kaikista oleellisimmat asiat irti pelkällä silmäilyllä. Valitsimme useampia kuvia, koska kriteereiden mukaan sisällön muistissa säilymisen kannalta on tehokkainta yhdistää kuva ja teksti. Kuvien avulla saimme esitteestä esteettisemmän ja mielenkiintoisemman näköisen. Kuvat ja taustakuviutus sopivat mielestämme hyvin esitteen yleisilmeeseen. (Koskinen-Ollonqvist ym. 2001.)

Kohderyhmänämme oli yläasteikäiset, joten esitteestä oli tärkeä tehdä värikäs, nuorekas ja raikas. Pyrimme välttämään synkkää ja väritöntä materiaalia, jotta saisimme aikaan hyvän ensivaikutelman. Teimme esitteestä neutraalin, joka kunnioittaa kaikkia kulttuureita, ja vältimme yläkouluikäisten aliarvioimista. Esitteestä pyrimme tekemään huomiota herättävän otsikoinnin ja kuvituksen avulla, jotta lukija tutustuisi siihen paremmin. Loimme lisäksi positiivisen tunnelman pirteällä värityksellä ja kuvituksella. Emme halua, että nuorille jäisi ahdistava mielikuva esitteestämme. (Nummelin 2000.)

Laatukriteereiden pohjalta syntyi onnistunut ja käyttökelpoinen seksuaaliterveysesite (Liite 3). Esite vaikuttaa sellaiselta, mistä itse voisi kiinnostua ja lukea läpi. Se on mielestämme nuorekas, helposti ymmärrettävä ja jättää positiivisen mielikuvan aiheesta. Esite on kooltaan käteen sopiva, joka on helppo sujauttaa vaikka taskuun. Se on myös näppärän kokoinen, sillä se on kolmeen osaan taiteltu A4-paperi. Esitteen kertaavaamisella näkee kaiken tarvittavan sisällön. Se on sukupuolineutraali kokonaisuudeltaan kuten väriltään, sisällöltään ja kuvitukseltaan. Esitteen onnistumisen kannalta suuren apuna oli esitteen visuaalisen toteutuksen tehnyt graafisen suunnittelun opiskelija.

8.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Aineiston luotettavuutta arvioidaan monella eri tavalla. Rajasimme käytettävän aineistomme suomenkielisiin ja englanninkielisiin lähteisiin, jotka ovat julkaistu vuoden 2005–2015 välisenä aikana (Liite 1). Emme valinneet vuoden 2005 jälkeen tehtyjä tutkimuksia, koska julkaisut vanhenevat nopeasti. Kohderyhmänämme olivat nuoret yläkouluikäiset, joten valitsimme lähteet kohderyhmää katsoen. Lähteiden, joita opinnäytetyössämme käytimme, tuli olla tutkimuksia, tieteellisiä julkaisuja tai alaan erikoistuneen tutkijan kirjoittamia artikkeleita tai kirjoja. Otimme lähteitä luettaessa huomioon lähteiden aitouden, riippumattomuuden, alkuperäisyyden ja puolueettomuuden. Mietimme myös, millä tavalla katsaus/tutkimus on tehty sekä mikä on kirjoittajan pätevyys ja asiantuntemus. Luimme lähteet huolellisesti läpi ja katsomme sopiiko julkaistu lähde opinnäytetyöhömmme (onko sama kohderyhmä, selkeys, tuleeko selville tarkoitus ja onko perusteluita). Lähteet eivät myöskään saaneet olla suuremmassa ristiriidassa keskenään. (Elomaa 2010; Mäkinen 2006, 128 - 130.)

Opinnäytetyö tulee tehdä myös eettisesti oikein. Opinnäytetyössä tulee välttää plagiointia, joka tarkoittaa kirjoituksen suoraa lainaamista ilman kunnollisia lähdeviitteitä. Asiasisältöihin viitattaessa käytetään lähdemerkintöjä ja suoria lainauksia käytettäessä lainaukseen laitetaan sitaattimerkinnot. Olemme asianmukaisesti viitanneet kirjoittajiin tai julkaisijoihin, joiden tutkimuksia tai teoksia olemme omassa opinnäytetyössämme käyttäneet. Emme ole suoraan kopioineet toisten tekstejä omaa työtämme varten. Olemme työstäneet opinnäytetyötämme rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Meidän on tullut tarkoin valita lähteemme, jotta saamme esitteeseen ajankohtaista ja virheetöntä tietoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 224.)

Sairaanhoitajien eettisten ohjeiden mukaan, sairaanhoitajien tulee edistää ja ylläpitää väestön terveyttä ja lievittää kärsimystä. Sairaanhoitajat antavat terveyttä koskevaa tietoa väestölle, mikä lisää ihmisten kykyä hoitaa itseään. Sairaanhoitajien tehtävänä on parantaa ihmisten elämänlaatua sekä lisätä heidän omia voimavaroja. Kehittämämme esitteen avulla voimme ennaltaehkäistä seksuaalista hyväksikäyttöä nuorten kohdalla jakamalla heille tietoa seksuaalioikeuksista, seksuaalisen häirinnän ja väkivallan muodoista sekä turvataidoista. Kun nuori tiedostaa vaaratilanteen, hän osaa suojella itseään sanomalla toiselle ei, lähtemällä pois ja kertomalla luotettavalle aikuiselle asiasta. Nuori säästyy näin hyväksikäytön vakavilta seurauksilta. Jos nuori on joutunut kokemaan seksuaalista hyväksikäyttöä, häirintää tai väkivaltaa, nuori ymmärtää kertoa siitä esimerkiksi kouluterveydenhoitajalle, joka auttaa häntä. Edelle mainitulla tavalla lisäämme nuorten voimavaroja heidän seksuaaliterveyden suhteen ja parannamme heidän elämänlaatua antamalla tietoa ja taitoja. (Sairaanhoitajien eettiset ohjeet 2014.)

8.2 Oma oppiminen ja jatkokehitysehdotukset

Opinnäytetyötä tehdessämme tavoitteenamme oli myös itse laajentaa tietoa seksuaaliterveydestä ja siihen kuuluvista osa-alueista, kuten seksuaalioikeuksista ja nuorten seksuaalisesta kehityksestä. Opimme myös paljon, mitkä tekijät vaarantavat nuoren seksuaaliterveyttä. Tietoa etsiessämme käsityksemme seksuaaliterveydestä monipuolistui ja ymmärsimme, kuinka moni asia voi siihen vaikuttaa, kuten perhe, ystäväpiiri ja kulttuuri. Meille tarkentui määritelmät muun muassa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta lainsäädännön pohjalta sekä miten ne vaikuttavat uhrin elämään. Uusina käsitteitä meille olivat grooming, sexting ja sextortion. Hakiessamme tietoa eri tietolähteistä opimme valikoimaan mahdollisimman luotattavat ja ajan tasalla olevat lähteet sekä hyödyntämään niitä opinnäytetyössämme. Opimme tekemään opinnäytetyön eettiset periaatteet huomioon ottaen, jotta opinnäytetyöstä tulisi mahdollisimman luotettava. Opimme kehittämään tuotteen rajatusta aiheesta huomioiden kohderyhmän tarpeet. Opimme tuotekehitysprosessin kokonaisuudessaan ja miten kehittää mielenkiintoinen informatiivinen esite.

Seksuaaliterveysesitettä voisi jatkokehittää luomalla nettisivun, jossa annetaan tarkempaa ja laajempaa tietoa siihen liittyvistä asioista. Nettisivua voisi pitää paremmin ajan

tasalla ja linkittää uutisia koskien seksuaaliterveyttä. Se olisi myös helposti nuorten saatavilla. Esitettä voisi myös hyödyntää yläkoulun terveystiedon tunnilla ja keskustella esitteessä olevista aihealueista. Esitteestä voisi tehdä myös julisteita, joita laitettaisiin yläasteelle koulujen seinille, jossa ne olisivat näyttävästi esillä. Esitettä voisi laajentaa ottamalla huomioon myös eri kulttuureista tulevat nuoret, kuten maahanmuuttajataustaiset nuoret. Heille voisi luoda oman seksuaaliterveysesitteen, joka paneutuu heidän kulttuuriin liittyviin normeihin seksuaalisuuden suhteen ja vastaa erityisesti heitä askaruttaviin kysymyksiin.

LÄHTEET

Aaltonen, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille –opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90817/Opas_21%20_verkko.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoa. Luettu 17.11.2015.

Bildjuschkin, Katriina (toim.) 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/THL_TP35_2015webuusi.pdf?sequence=3. Päivitetty 2015. Luettu 11.2.2016.

Brusila, Pirkko, Hyvärinen, Sanna, Kallio, Maaret, Porras, Kirsi & Sandberg, Tarja 2009. Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Väestöliitto. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.

Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela Erja 2015. Seksuaalisuuden portaat. Opetushallitus. Helsinki: Grano Oy.

Ellonen, Noora, Fagerlund, Monica, Kääriäinen, Juha, Peltola, Marja & Sariola, Heikki 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Tampere: Suomen Yliopistopaino. PDF –dokumentti. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 7.11.2015.

Elomaa, Leena & Mikkola, Hannele 2010. Näytön jäljillä. Tiedonhaku näyttöön perustuvassa hoitotyössä. Turun ammattikorkeakoulu. PDF–dokumentti. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522161611.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 6.11.2015.

Elonheimo, Henrik & Vuorelainen, Anna 2013. Nuorten vastikkeellinen seksi pääkaupunkiseudulla. WWW-dokumentti. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste22013/nuortenvastikkeellinenseksipaakaupunkiseudulla.html>. Päivitetty 14.6.2016. Luettu 20.6.2016.

Eronen, Markku, Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Työläjärvi, Marja 2015. Vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyvät nuoret. *Duodecim* 2015; 131:649–55. PDF–dokumentti. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo12204.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 29.11.2015.

Hinkkanen, Ville 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. PDF–dokumentti. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/VG1gQRSTv/92_lapsen_seksuaalinen.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 3.12.2015.

Ilmonen, Kamomilla & Korhonen, Elina 2015. Seksuaalioikeudet. Väestöliitto. PDF –dokumentti. http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/va%CC%88esto%CC%88liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 30.10.2016.

Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (toim.) 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Tallinna: Printon.

Jämsä, Kaisa & Manninen, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tammi.

Kankku, Päivi, Vehviläinen-Julkunen, Katri 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2010. Seksuaalisuus ja mielenterveys nuoruusiässä. Nuorten seksuaalinen terveys – yhteinen asia –työseminaari 2.12.2010. PDF –dokumentti. https://www.thl.fi/documents/10531/105148/seksuaalisuus_ja_mielterv_nuor_luento%20.pdf. Päivitetty 2.12.2010. Luettu 11.9.2016.

Kansanterveyslaki 66/1972. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija (toim.) 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Knaappila, Sirpa 2012. Lasta seksuaalisesti hyväksikäyttävältä saatu tieto. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinto. PDF –dokumentti. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130082/urn_nbn_fi_uef-20130082.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 3.9.2016.

Kolari, Tuula 2007. Nuorten kokemuksia kouluterveydenhoitajan toteuttamasta seksuaalikasvatuksesta. PDF –dokumentti. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94142/gradu01531.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 1.7.2016.

Korhonen, Elina, Lipsanen, Laura & Yli-Räisänen, Heli 2009. Seksuaalioikeudet kuuluvat kaikille. Väestöliitto. PDF –dokumentti. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/58c0017804cf9bf501f0c21c57e55e4e/1472835377/application/pdf/313043/seksuaalioikeudet_kuuluvat_kaikille.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 22.8.2016.

Koskinen-Ollonqvist, Pirjo, Parkkunen, Niina & Vertio, Harri 2001. Terveysaineiston suunnittelu ja arvioinnin opas. Terveys edistämisen julkaisu –sarja 7/2001. Helsinki: Trio-offset.

Käypä hoito -suositus. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. WWW–dokumentti. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=hoi34040>. Päivitetty 22.05.2013. Luettu 19.1.2016.

Laki lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä 1009/2008. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Laki24.fi. Yleisiä määritelmiä – Sukupuoliyhteys, seksuaalinen teko. WWW-dokumentti. http://www.laki24.fi/riri-rikokset-seksuaalirikokset-yleisia_maaritelmia_sukupuoliyhteys_seksuaalinen_teko/. Ei päivitystietoja. Luettu 15.9.2016.

Lampainen, Katri 2011. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Jyväskylän yliopisto. PDF-dokumentti. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 4.10.2016.

Lapsen houkuttelevuus seksuaalisiin tarkoituksiin 540/2011. Laki rikoslain muuttamisesta. Finlex. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110540#Pidm2156032>. Päivitetty 20.5.2011. Luettu 16.9.2016.

Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Lounais-Suomen mielenterveysseura 2015. Seksuaalinen väkivalta. WWW-dokumentti. <http://www.turunkriisikeskus.fi/content/fi/1/20048/Seksuaalinen%20v%E4kivalta.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 1.12.2015.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2003. Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio. WWW-dokumentti. http://www.mll.fi/medialle/kannanotot_ja_lausunnot/?x41070=46935. Päivitetty 9.10.2003. Luettu 11.1.2016.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015. Seksuaalinen häirintä. WWW-dokumentti. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/>. Ei päivitystietoa. Luettu 30.11.2015.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016. Apua seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. WWW-dokumentti. http://www.mll.fi/nuortennetti/mista_apua/apua-seksuaaliseen-hairintaan-ja/. Päivitetty 2016. Luettu 13.1.2016.

Mitchell, Kimber J, Ybarra, Michele L, Korchmaros, Josephine D. 2013. Sexual harassment among adolescents of different sexual orientations and gender identities. *Child Abuse & Neglect*. PDF-dokumentti. http://ac.els-cdn.com/S0145213413002627/1-s2.0-S0145213413002627-main.pdf?_tid=d6b362e0-8ead11e5aa380000aacb361&acdnat=1447931478_8149503565b40b0572264193ef45ffa6. Päivitetty 19.10.2013. Luettu 18.11.2015.

Mitä laki sanoo? Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2015. WWW-dokumentti. <http://www.munkroppa.fi/mitae-laki-sanoo/>. Ei päivitystietoa. Luettu 3.12.2015.

Nuorisolaki 72/2006. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nummelin, Raija 2000. Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia. Painettu väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Ojala, Timo 2014. Seksuaalirikokset. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Otan vastuun.fi 2015. Pelastakaa Lapset ry. WWW-dokumentti. <http://www.otanvastuun.fi/>. Päivitetty 2015. Luettu 3.10.2016.

Pelastakaa Lapset 2015. Otan vastuun –verkkosivusto ehkäisemään lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikollisuutta verkossa. WWW-dokumentti. <https://www.pelastakaalapsi.fi/uutiset/otan-vastuun-verkkosivusto-ehkaisuun-lapsiin-kohdistuvaa-seksuaalirikollisuutta-verkossa/>. Päivitetty 13.01.2015. Luettu 3.10.2016.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. PDF-dokumentti. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Päivitetty 22.12.2014. Luettu 18.9.2016.

Perusopetuslaki 628/1998. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Perustuslain 731/1999. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Ritamo, Maija, Ryttyläinen-Korhonen, Katri & Saarinen, Saana 2011. Seksuaalivonnan tueksi. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. <https://www.thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2027.pdf>. Päivitetty 2011. Luettu 18.9.2016.

Saarinen, Anna-Mari 2014. Alaikäisen kohtaama seksuaalinen hyväksikäyttö internetissä – tuen merkitys selviytymisessä. Tampereen yliopisto. PDF-dokumentti. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96424/GRADU-1418293322.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 3.12.2015.

Sairaanhoitajien eettiset ohjeet 2014. Sairaanhoitajaliitto. WWW –dokumentti. <https://sairaanhoitajat.fi/jasenpalvelut/ammattillinen-kehittyminen/sairaanhoitajan-eettiset-ohjeet/>. Päivitetty 3.10.2014. Luettu 14.11.2016.

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. Työterveyslaitos 2015. WWW-dokumentti. http://www.ttl.fi/fi/tyoyhteiso_ja_esimiestyo/tyoyhteison_ristiriidat_ja_ratkaisut/seksuaalinen_ja_sukupuolinen_hairinta/sivut/default.aspx. Päivitetty 10.12.2014. Luettu 17.11.2015.

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö 2014. World Association for Sexual Health. Seksuaalioikeuksien julistus. PDF-dokumentti. <http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>. Päivitetty 4/2014. Luettu 1.12.2015.

Seta 2016. Seksuaalinen suuntautuminen. WWW-dokumentti. <http://seta.fi/seksuaalisen-suuntautuminen/>. Päivitetty 24.5.2016. Luettu 10.6.2016.

Sexpo 2010. Mitä tarkoitetaan seksuaaliterveydellä? WWW-dokumentti. <http://www.sexpo.fi/kysymys/mita-tarkoitetaan-seksuaaliterveydella/>. Päivitetty 1.3.2010. Luettu 7.2.2016.

Sexpo 2015. Pedofilia. WWW-dokumentti. <http://www.sexpo.fi/kysymys/02122015-id31291-hei-pedofiileista-on-paljon-juttuja-uutisissa-ja-muuallakin-mutta-missaan-ei>

menna-pedofiilin-paan-sisalle-teen-itse-asiassa-koulussa-esitelmaa-asiasta-ja-haluaisintietaa/. Päivitetty 16.12.2015. Luettu 13.6.2016.

Sexual harassment & bullying of youth 2012. Sexual violence & individuals who identify as LGBTQ. National sexual violence resource center. PDF-dokumentti. http://www.nsvrc.org/sites/default/files/Publications_NSVRC_Guides_Sexual-Harassment-Bullying-Youth.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 17.11.2015.

Stocksnap. WWW-dokumentti. <https://stocksnap.io/>. Ei päivitystietoa. Luettu 15.11.2016.

Tasa-arvolaki 609/1986. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014. Nuoret ja seksuaalisuus. Seksuaalinen kehitys. WWW-dokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/seksuaaliterveys/nuoret-ja-seksuaalisuus>. Päivitetty 30.11.2014. Luettu 4.10.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. PDF –dokumentti. [file:///C:/Users/Oma/Downloads/WHO_BZgA_Standards_finnisch%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Oma/Downloads/WHO_BZgA_Standards_finnisch%20(3).pdf). Ei päivitystietoa. Luettu 3.1.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Kouluterveyskysely. Seksuaalinen häirintä ja väkivalta. WWW–dokumentti. https://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/Tulokset_aiheittain/kouluterveyskysely_seksuaalinen_hairinta_kysymyskohtaiset.xls. Päivitetty 2015. Luettu 2.12.2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Seksuaali- ja lisääntymisterveys. Sukupuoli. WWW-dokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/sukupuoli>. Päivitetty 30.9.2015. Luettu 24.5.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Seksuaali- ja lisääntymisterveys. Seksuaalisuus. WWW-dokumentti. <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalisuus>. Päivitetty 25.4.2016. Luettu 24.5.2016.

Terveydenhuolto-laki 1326/2010. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Terveyskirjasto 2015. Sukupuoliset kohdehäiriöt. WWW-dokumentti. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00495. Päivitetty 14.11.2015. Luettu 13.6.2016.

Terveysportti 2015. F65.4 Lapsikohteinen seksuaalihäiriö (pedofilia). WWW-dokumentti. <http://www.terveysportti.fi.ezproxy.mikkeliyamk.fi:2048/terveysportti/icd10.koti>. Päivitetty 2015. Luettu 13.6.2016.

Tuominen, Sofia 2012. Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä peruskoulun seksuaalikasvatuksesta. Helsingin yliopisto. PDF–dokumentti.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34664/seksuaal.pdf?sequence=1>. Päivitetty 4/2012. Luettu 18.5.2016.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. WWW-dokumentti. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>. Ei päivitystietoa. Luettu 17.11.2015.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Wihbey, John & Kille, Leighton Walter 2015. Internet harassment and online threats targeting women. Journalist's Resource. WWW-dokumentti. <http://journalistsresource.org/studies/society/gender-society/internet-harassment-online-threats-targeting-women-research-review>. Päivitetty 13.7.2015. Luettu 15.1.2016.

Vilka, Hanna 2012. Seksuaalinen häirintä. Juva: PS-kustannus.

Windahl, Riitta & Välimaa, Veikko 2012. Tuotekehitysprojekti AMK-yritysyhteistyönä. Opas tekijöille ja toimeksiantajalle. Turun ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163349.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 20.11.2015.

Väestöliitto 2006. Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma. PDF-dokumentti. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/659dff64d178f157c4dba5e47ca3aaf/1464539004/application/pdf/906885/Sekstervpolohjelma.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 15.5.2016.

Väestöliitto 2016. Seksuaalioikeudet. WWW-dokumentti. <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>. Päivitetty 2016. Luettu 23.4.2016.

Väkivallan vähentäminen 2014. Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. WWW-dokumentti. <http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/vakivaltarikollisuus/raiskausjamuutseksuaalirikokset/lapsenhoukuttelevuusseksuaalisiin.html>. Päivitetty 4.8.2014. Luettu 16.2.2016.

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 11.1.2016.

Bibliografiset tiedot	Tutkimuskohde	Otoskoko, menetelmä	Keskeiset tulokset	Oma intressini opinnäytetyöni kannalta
Ellonen Noora, Fagerlund Monica, Kääriäinen Juha, Peltola Marja & Sariola Heikki 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Tampere: Suomen Yliopistopaino.	Tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten 6. ja 9.-luokkalaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia.	Kyselyyn vastasi 11 364 6.- ja 9.-luokkalaista lasta ja nuorta Manner-Suomesta ja Ahvenanmaalta. Tutkimus toteutettiin internet-pohjaisena kyselynä kouluissa.	Seksuaalista hyväksikäyttöä on vähemmän kuin vuonna 2008 tekemän kyselyn mukaan. Tuloksien mukaan nuorten tietoisuus seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja itsemääräämisoikeudesta on lisääntynyt.	Valtakunnallinen kartoitust lasten ja nuorten kokemus seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta.
Mitchell Kimberly J., Korchmaros Josephine D. & Ybarra Michele L. 2013. Sexual harassment among adolescents of different sexual orientations and gender identities. University of New Hampshire, USA.	Tutkimuksessa käsitellään seksuaalisen häirinnän eri muotoja ja sen vaikutuksia sekä miten seksuaalinen häirintä eroaa eri sukupuoli-identiteetti ryhmiä ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan.	Tutkimukseen osallistui 5907 13–18-vuotiasta nuorta.	Eniten seksuaalista häirintää kokevat lesbot ja queer:it ja tavallisiin muoto on netin kautta tapahtuva häirintä.	Seksuaalisen häirinnän yleisyys kaikissa sukupuolissa ja seksuaalisuuntaksissa. Seksuaalisen häirinnän muodot, ilmenemistavat ja vaikutukset.
Eronen Markku, Kaltiala-Heino Riittakerttu & Työläjärvi Marja 2015. Vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyvät nuoret.	Tutkimuksessa käsitellään nuoria, jotka ovat syyllistyneet vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen.	Tutkimus on katsausmuotoinen, ei otosta.	Suurin osa nuorten vahingoittavista seksuaaliteoista ei tule viranomaisten tietoon. Valtaosa syyllistyvistä nuorista vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen on poikia. Siihen syyllistyneillä nuorilla on paljon kehityksellisiä ja psykiatrisia ongelmia. Hoitona käytetään nuorilla erilaisia terapiamuotoja.	Vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyneiden nuorten taustat, riskitekijät, arviointi ja hoitomuodot.

Kirjallisuuskatsaus

<p>Saarinen, Anna-Mari 2014. Alaikäisen kohtaama seksuaalinen hyväksikäyttö internetissä – tuen merkitys selviytymisessä. Tampereen yliopisto.</p>	<p>Tutkimuksen kohteena ovat nuoret, jotka ovat joutuneet internetissä seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.</p>	<p>Aineisto kerättiin vastaajilta nimettömästi verkkolomakkeilla, kirjeiden muodossa. Otantana on kolme kirjettä, kaksi selviytymiskertomusta sisältävää teosta ja muutama ammattilaisten sähköpostivastaus. Tutkimus tehtiin kvalitatiivisena.</p>	<p>Tuen hakeminen on vaikeaa, kun on joutunut internetissä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Nuoret eivät tiedetä, mistä hakea apua tai eivät kykene siihen. Häpeä ja syyllisyys estävät seksuaalisen hyväksikäytön uhrin tuen hakemisen.</p>	<p>Internetissä tapahtuva seksuaalinen hyväksikäyttö, sen seuraukset ja tuen merkitys.</p>
--	--	---	--	--

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011	1. luvun 1 §:n mukaan tämän asetuksen tarkoituksena on varmistaa, että lasta odottavien naisten ja perheiden sekä alle kouluikäisten lasten, oppilaiden ja heidän perheidensä sekä opiskelijoiden terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia kunnallisessa terveydenhuollossa. 3. luvun 16 §:n mukaan alle kouluikäisen lapsen, oppilaan ja opiskelijan seksuaalista kypsymistä ja kehitystä tukeva neuvonta on sisällytettävä terveysneuvontaan ja terveystarkastuksiin lapsen ja nuoren kehitysvaihetta vastaavasti. Neuvonta raskauden ehkäisystä ja muu seksuaaliterveysneuvonta kuuluvat neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Neuvontaa voi järjestää myös muiden palvelujen osana.
Kansanterveyslaki 66/1972	2. luvun 1 §:n mukaan kansanterveystyöllä tarkoitetaan yksilöön, väestöön ja elinympäristöön kohdistuvaa terveyden edistämistä sairauksien ja tapaturmien ehkäisy mukaan lukien sekä yksilön sairaanhoitoa. Kansanterveystyön sisällöstä säädetään terveydenhuoltolaissa. Kansanterveystyöstä voidaan käyttää myös nimitystä perusterveydenhuolto. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin laaja-alaista kehittämistä varten toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunta. Neuvottelukunnan kokoonpanosta, asettamisesta ja tehtävistä säädetään valtioneuvoston asetuksella.
Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä 1009/2008	1 §:n mukaan tässä laissa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Tätä lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.
Terveydenhuolto-laki 1326/2010	2. luvun 13 §:n mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sairauksien ehkäisyä tukevaa terveysneuvontaa. Terveysneuvonta on sisällytettävä kaikkiin terveydenhuollon palveluihin. Kunnan on järjestettävä tarpeelliset terveystarkastukset alueensa asukkaille heidän terveytensä ja hyvinvointinsa seuraamiseksi ja edistämiseksi. Terveysneuvonnan ja terveystarkastusten on tuettava työ- ja toimintakykyä ja sairauksien ehkäisyä sekä edistettävä mielenterveyttä ja elämänhallintaa. Terveysneuvonta ja terveystarkastukset on järjestettävä myös opiskelu- tai työterveyshuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille. Kunnan on järjestettävä alueensa asukkaille myös ehkäisyneuvontaa ja muita seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistäviä palveluja. Terveysneuvonnan ja terveystarkastusten on muodostettava toiminnallinen kokonaisuus muiden kunnan järjestämien palvelujen kanssa.

Nuorisolaki 72/2006	1. luvun 1§:n mukaan tämän lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen.
Lastensuojelulaki 417/2007	1. luvun 1§:n mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. 1. luvun 2§:n mukaan Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetussa laissa säädetään. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013	1. luvun 2§:n mukaan tarkoituksena edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä; edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia; terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä; turvata varhainen tuki sitä tarvitseville; turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskelu- huoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu; vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.
Perusopetuslaki 628/1998	1. luvun 2§:n mukaan tässä laissa tarkoitettun opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimis- edellytyksiä. 4. luvun 11§:n mukaan perusopetuksen oppimäärä sisältää, sen mukaan kuin 14 §:n nojalla säädetään tai määrätään, kaikille yhteisinä aineina äidinkieltä ja kirjallisuutta, toista kotimaista kieltä, vieraita kieliä, ympäristöoppia, terveystietoa, uskontoa tai elämäntutkimustietoa, historiaa, yhteiskuntaoppia, matematiikkaa, fysiikkaa, kemiaa, biologiaa, maantietoa, liikuntaa, musiikkia, kuvataidetta, käsityötä ja kotitaloutta.
Perustuslain 731/1999	1. luvun 1§:n mukaan Suomi on täysivaltainen tasavalta. Suomen valtiosääntö on vahvistettu tässä perustuslaissa. Valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Suomi on Euroopan unionin jäsen.

Tasa-arvolaki 609/1986	Tasa-arvolain 609/1986 5 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää: selvitys oppilaitoksen tasa-arvoilanteesta; tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi; arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.
Yhdenvertaisuuslaki 21/2004	Yhdenvertaisuuslain 21/2004 3. luvun 8§:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.
Rikoslaki 39/1889	
Raiskaus	<p>20. luvun 1§:n mukaan, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.</p> <p>Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.</p> <p>Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut teot, rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>

Törkeä raiskaus	<p>20. luvun 2§:n mukaan, jos raiskauksessa aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi, rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	<p>20. luvun 4§:n mukaan, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p> <p>Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
Seksuaalinen hyväksikäyttö	<p>20. luvun 5§:n mukaan, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuolilyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen; kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä; henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikenty-</p>

	<p>nyt; tai henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuus-suhdetta tekijästä, on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
Seksuaalinen ahdistelu	<p>20. luvun 5 a §:n mukaan, joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.</p>
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	<p>20. luvun 6§:n mukaan, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.</p> <p>Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapsen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	<p>20. luvun 7§:n mukaan, jos tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka; lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä; kohteena on lapsi, jolle «rikos» lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa; rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai; rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi; ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.</p>

Liite 2(6).
Lainsäädäntö

	<p>Yritys on rangaistava.</p>
Rajoitussäännös	<p>20. luvun 7 a §:n mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.</p>
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö	<p>20. luvun 8§:n mukaan, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.</p> <p>Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.</p> <p>Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitetun teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.</p> <p>Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.</p>
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	<p>20. luvun 8 a §:n mukaan, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalla henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.</p> <p>Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.</p>

Liite 2(7).
Lainsäädäntö

	<p>Yritys on rangaistava.</p>
Lapsen houkuttelevuus seksuaalisiin tarkoituksiin	<p>20. luvun 8 b §:n mukaan, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen tämän luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu «rikos», on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.</p> <p>Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.</p> <p>Edellä 2 momentissa tarkoitettujen rikosten yritys on rangaistava.</p>
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen	<p>20. luvun 8 c §:n mukaan, joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
Paritus	<p>20 luvun 9§:n mukaan, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten; vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,; yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista; muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai; viettelee jonkun sellaiseen tekoon, on tuomittava parituksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p>

Liite 2(8).
Lainsäädäntö

	<p>Yritys on rangaistava.</p>
<p>Törkeä paritus</p>	<p>20 luvun 9 a §:n mukaan, jos parituksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä; rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai; kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi; ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä parituksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
<p>Määritelmät</p>	<p>20. luvun 10§:n mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.</p> <p>Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.</p>

MISTÄ APUA?

Tahoja, joista voin hakea apua, mikäli minua mietityttää jokin asia:

- kouluterveydenhoitaja
- koulukuraattori
- opettajat
- vanhemmat
- psykologi
- muu luotettava aikuinen
- yhteyttä voin ottaa myös MLL:n lasten ja nuorten turvapuhelimeen, puh. 116 111 tai kertoa asiastani MLL:n nettikirjepalvelussa tai chatissä

MISTÄ LISÄTIETOA?

sexpo.fi
vaestoliitto.fi
pelastakaalapset.fi

Esite on osa Mikkelin ammattikorkeakoulun sairaanhoitajaopiskelijoiden opinnäytetyötä.

Tekijät: Elina Hokkanen ja Ilona Tolmunen
Visuaalinen suunnittelu: Matleena Muotkavaara

MINÄ, KEHO JA OIKEUTENI

IKÄISISTÄNI TYTÖISTÄ 60 %
JA POJISTA 40 % ON KOKENUT
SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ

MULLAKIN ON SEKSUAALINEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS!

- kaikilla on oikeus päättää omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään
- jokaisella on oikeus kieltäytyä seksuaalisesta kanssakäymisestä
- ainoana rajoitteena on, ettei kenenkään toisen oikeuksia loukata
- tätä oikeutta ei voi koskaan poistaa keneltäkään

TIESITKÖ, ETTÄ...

SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ ON:

- sanallinen, sanaton tai fyysinen ei-toivottu käytös
- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- kaksimieliset vitsit, vartaloa tai pukeutumista koskevat huomautukset
- seksuaalisesti värityneet aineistot, viestit tai soitot
- seksuaalista kanssakäymistä koskevat ehdotukset

SEKSUAALISTA VÄKIVALTA ON:

- teko, jolla loukataan toisen ihmisen seksuaalisuutta ilman toisen lupaa
- eri muotoja ovat: raiskaus, intiimien kehon osien pahoinpitely, seksuaalinen koskettelu vastoin toisen tahtoa, seksuaalinen ahdistelu
- raiskaus
 - teko, jossa henkilö pakotetaan sukupuoliyhteyteen väkivalloin tai uhkailemalla
 - uhri voidaan saattaa ensin tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään

MITEN MUUTEN VOIN PITÄÄ ITSESTÄNI HUOLTA?

- Tiedän oikeuteni. Kenelläkään ei ole oikeutta kohdella minua huonosti.
- Vältän humalaa, jolloin itsesuojeluvaistoni heikkenee.
- En kulje yksin myöhään pimeiden katujen tai puistojen kautta.
- En lähde bileistä tuntemattoman matkaan.
- Treffit sovin julkisille paikoille.
- En suojele tekijää vaikenemalla asioista.

MITEN VOIN SUOJELLA ITSEÄNI JA FRENDEJÄNI?

Toimin seuraavasti, jos tunnen oloni uhatuksi:

1. Sanon napakasti EI.
2. Lähten pois.
3. Kerron heti jollekin luotettavalle aikuiselle tilanteesta.